

UNITÁRIUS
ÉVKÖNYV
1937

BUDAPEST, 1937

AZ UNITÁRIUS ÉRTESÍTŐ KIADÁSA

Vizöntő hava. 31 nap. Télhó.

Január

1 Péntek	Ujév	Lukács ev. 2. rész 21—40.
2 Szombat	Ábel	
3 Vasárnap	Benjam.	Lukács ev. 2. rész 41—52.
4 Hétfő	Leona	
5 Kedd	Simon	
6 Szerda	Vizkereszt	
7 Csütörtök	Attila	
8 Péntek	Szörény	
9 Szombat	Marcel	
10 Vasárnap	Melánia	Lukács ev. 3. rész 1—20.
11 Hétfő	Ágota	
12 Kedd	Ernö	
13 Szerda	Vidor	
14 Csütörtök	Bódog	
15 Péntek	Lóránt	
16 Szombat	Gusztáv	
17 Vasárnap	Antal	Lukács ev. 3. rész 21—23.
18 Hétfő	Piroska	
19 Kedd	Sára	
20 Szerda	Fábián	
21 Csütörtök	Ágnes	
22 Péntek	Artúr	
23 Szombat	Zelma	
24 Vasárnap	Tádé	Lukács ev. 4. rész 1—13.
25 Hétfő	Pál ford.	
26 Kedd	Vanda	
27 Szerda	Lothár	
28 Csütörtök	Károly	
29 Péntek	Adél	
30 Szombat	Mártonka	
31 Vasárnap	Virgilia	Lukács ev. 4. rész 14—30.

Felelős kiadó: IVÁN LÁSZLÓ Dr.

Február

Halak hava. 28 nap. Télutó.

1 Hétfő	Ignác	Lukács ev. 4 rész. 14—30.
2 Kedd	Karolin	
3 Szerda	Balázs	
4 Csütörtök	Ráhel	
5 Péntek	Ágota	
6 Szombat	Dorottya	
7 Vasárnap	Farsang vas.	Lukács ev. 5. rész 1—11.
8 Hétfő	Aranka	
9 Kedd	Abigail	
10 Szerda	Elvira	
11 Csütörtök	Bertold	
12 Péntek	Lidia	
13 Szombat	Ella	
14 Vasárnap	Bálint	Lukács ev. 5. rész 12—16.
15 Hétfő	Fausztin	
16 Kedd	Julianna	
17 Szerda	Donát	
18 Csütörtök	Konrád	
19 Péntek	Zsuzsanna	
20 Szombat	Álmos	
21 Vasárnap	Eleonóra	Lukács ev. 5. rész 27—32.
22 Hétfő	Gerzson	
23 Kedd	Alfréd	
24 Szerda	Mátyás	
25 Csütörtök	Géza	
26 Péntek	Sándor	
27 Szombat	Ákos	
28 Vasárnap	Elemér	Lukács ev. 5. rész 33—39.

Kos hava. 31 nap. Tavaszelő.

Március

1 Hétfő	Albin	Lukács ev. 5. rész 33—39.
2 Kedd	Lujza	
3 Szerda	Kornélia	
4 Csütörtök	Kázmér	
5 Péntek	Adorján	
6 Szombat	Gottlieb	
7 Vasárnap	Tamás	Lukács ev. 6. rész 1—11.
8 Hétfő	Zoltán	
9 Kedd	Franciska	
10 Szerda	Olimpia	
11 Csütörtök	Aladár	
12 Péntek	Gergely	
13 Szombat	Krisztián	
14 Vasárnap	Matild	Lukács ev. 6. rész 12—16.
15 Hétfő	Nemzeti ün.	
16 Kedd	Henriette	
17 Szerda	Gertrud	
18 Csütörtök	Sándor	
19 Péntek	József	
20 Szombat	Hubert	
21 Vasárnap	Benedek	Lukács ev. 19. rész 29—48.
22 Hétfő	Oktávián	
23 Kedd	Frumenc.	
24 Szerda	Gábor	
25 Csütörtök	Gyüm.o.B.A.	
26 Péntek	Nagypéntek	
27 Szombat	Hajnalka	
28 Vasárnap	Húsvétvasár.	Lukács ev. 24. rész 1—12. Lukács ev. 24. rész 13—35.
29 Hétfő	Húsvéthétfő	
30 Kedd	Izidor	
31 Szerda	Árpád	

Április

Bika hava. 30 nap. Tavasz hó.

1 Csütörtök	Hugó	
2 Péntek	Áron	
3 Szombat	Keresztély	
4 Vasárnap	Izidor	Lukács ev. 6. rész 17—26.
5 Hétfő	Vince	
6 Kedd	Cölesztin	
7 Szerda	Herman	
8 Csütörtök	Lidia	
9 Péntek	Erhardt	
10 Szombat	Zsolt	
11 Vasárnap	Leó	Lukács ev. 6. rész 27—36.
12 Hétfő	Gyula	
13 Kedd	Ida	
14 Szerda	Tibor	
15 Csütörtök	Atala	
16 Péntek	Lambert	
17 Szombat	Anicét	
18 Vasárnap	Ilona	Lukács ev. 6. rész 37—42.
19 Hétfő	Kocsárd	
20 Kedd	Tivadar	
21 Szerda	Anzelm	
22 Csütörtök	Szótér	
23 Péntek	Béla	
24 Szombat	György	
25 Vasárnap	Márk	Lukács ev. 6. rész 43—49.
26 Hétfő	Ervin	
27 Kedd	Arisztid	
28 Szerda	Valéria	
29 Csütörtök	Albertina	
30 Péntek	Katalin	

Ikrek hava. 31 nap. Tavasz utó.

Május

1 Szombat	Fülöp	
2 Vasárnap	Zsigmond	Lukács ev. 7. rész 18—28.
3 Hétfő	Irma	
4 Kedd	Flórián	
5 Szerda	Gothard	Apost. cseleked. 1. r. 1—12.
6 Csütörtök	Áldozócsüt.	
7 Péntek	Napoleon	
8 Szombat	Gizella	
9 Vasárnap	Gergely	Lukács ev. 7. rész 36—50.
10 Hétfő	Ármin	
11 Kedd	Mamertus	
12 Szerda	Pongrác	
13 Csütörtök	Szervác	
14 Péntek	Bonifác	
15 Szombat	Zsófia	
16 Vasárnap	Pünkösds vas.	Apost. cseleked. 2. r. 1—13.
17 Hétfő	Pünkösdhétfő	Apost. cseleked. 2. r. 37—47.
18 Kedd	Erik	
19 Szerda	Ivó	
20 Csütörtök	Bernát	
21 Péntek	Konstantin	
22 Szombat	Júlia	
23 Vasárnap	Szháromság	Lukács ev. 8. rész 4—15.
24 Hétfő	Eszter	
25 Kedd	Orbán	
26 Szerda	Fülöp	
27 Csütörtök	Béda	
28 Péntek	Emil	
29 Szombat	Maxim	
30 Vasárnap	Nándor	Lukács ev. 9. rész 1—17.
31 Hétfő	Petronella	

Junius

Rák hava. 30 nap. Nyárelőhó.

1 Kedd	Pamfilius	Lukács ev. 9. rész 1—17.
2 Szerda	Anna	
3 Csütörtök	Klotild	
4 Péntek	Kerény	
5 Szombat	Bonifác	
6 Vasárnap	Norbert	Lukács ev. 9. rész 18—25.
7 Hétfő	Róbert	
8 Kedd	Medárd	
9 Szerda	Félix	
10 Csütörtök	Margit	
11 Péntek	Barnabás	
12 Szombat	Klaudius	
13 Vasárnap	Tóbiás	Lukács ev. 9. rész 28—36.
14 Hétfő	Vazul	
15 Kedd	Vid	
16 Szerda	Jusztin	
17 Csütörtök	Töhötöm	
18 Péntek	Arnold	
19 Szombat	Gyárfás	
20 Vasárnap	Rafael	Lukács ev. 9. rész 46—56.
21 Hétfő	Alajos	
22 Kedd	Paulina	
23 Szerda	Zoltán	
24 Csütörtök	Iván	
25 Péntek	Vilmos	
26 Szombat	János, Pál	
27 Vasárnap	László	Lukács ev. 9. rész 57—62.
28 Hétfő	Arszlán	
29 Kedd	Péter, Pál	
30 Szerda	Pál	

Oroszlán hava. 31 nap. Nyárhó.

Julius

1 Csütörtök	Tibold	
2 Péntek	Ottokár	
3 Szombat	Kornél	
4 Vasárnap	Ulrik	Lukács ev. 10. rész 1—20.
5 Hétfő	Enese	
6 Kedd	Ésaiás	
7 Szerda	Cirill	
8 Csütörtök	Teréz	
9 Péntek	Lukrécia	
10 Szombat	Amália	
11 Vasárnap	Lili	Lukács ev. 10. rész 25—37.
12 Hétfő	Izabella	
13 Kedd	Jenő	
14 Szerda	Eőrs	
15 Csütörtök	Henrik	
16 Péntek	Valter	
17 Szombat	Elek	
18 Vasárnap	Frigyes	Lukács ev. 10. rész 38—42.
19 Hétfő	Emilia	
20 Kedd	Illés	
21 Szerda	Dániel	
22 Csütörtök	Mária Magd	
23 Péntek	Lenke	
24 Szombat	Krisztina	
25 Vasárnap	Jakab	Lukács ev. 11. rész 1—13.
26 Hétfő	Anna	
27 Kedd	Olga	
28 Szerda	Ince	
29 Csütörtök	Márta	
30 Péntek	Judit	
31 Szombat	Oszkár	

Augusztus

Szűz hava. 31 nap. Nyárutó.

1 Vasárnap	Vas. Péter	Lukács ev. 11. rész 37—54.
2 Hétfő	Lehel	
3 Kedd	Hermina	
4 Szerda	Domonkos	
5 Csütörtök	Oszvald	
6 Péntek	Berta	
7 Szombat	Ibolya	
8 Vasárnap	László	Lukács ev. 12. rész 1—12.
9 Hétfő	Emőd	
10 Kedd	Lőrinc	
11 Szerda	Tibor	
12 Csütörtök	Klára	
13 Péntek	Ipoly	
14 Szombat	Özséb	
15 Vasárnap	Mária	Lukács ev. 12. rész 13—31.
16 Hétfő	Ábrahám	
17 Kedd	Anasztáz	
18 Szerda	Ilona	
19 Csütörtök	Huba	
20 Péntek	István kir.	
21 Szombat	Sámuel	
22 Vasárnap	Menyhért	Lukács ev. 13. rész 18—35.
23 Hétfő	Farkas	
24 Kedd	Bertalan	
25 Szerda	Lajos	
26 Csütörtök	Izsó	
27 Péntek	Gebhárd	
28 Szombat	Ágoston	
29 Vasárnap	Ernesztin	Lukács ev. 14. rész 7—24.
30 Hétfő	Róza	
31 Kedd	Erika	

Mérleg hava.
30 nap. Őszelőhó.

Szeptember

1 Szerda	Egyed	
2 Csütörtök	Rebeka	
3 Péntek	Hilda	
4 Szombat	Rozália	
5 Vasárnap	Viktor	Lukács ev. 14. rész 25—35.
6 Hétfő	Zakariás	
7 Kedd	Regina	
8 Szerda	Mária	
9 Csütörtök	Ádám	
10 Péntek	Erik	
11 Szombat	Teodóra	
12 Vasárnap	Guidó	Lukács ev. 15. rész 1—10.
13 Hétfő	Ludovika	
14 Kedd	Szerénke	
15 Szerda	Nikodém	
16 Csütörtök	Edit	
17 Péntek	Ludmilla	
18 Szombat	Titusz	
19 Vasárnap	Vilhelmina	Lukács ev. 15. rész 11—32.
20 Hétfő	Friderika	
21 Kedd	Máté	
22 Szerda	Móric	
23 Csütörtök	Tekla	
24 Péntek	Gellért	
25 Szombat	Kleofás	
26 Vasárnap	Jusztina	Lukács ev. 16. rész 19—31.
27 Hétfő	Adalbert	
28 Kedd	Vencel	
29 Szerda	Mihály	
30 Csütörtök	Jeromos	

Október

Bököly hava 31 nap. Őszhó.

1 Péntek	Malvin	
2 Szombat	Petra	
3 Vasárnap	Helga	Lukács ev. 17. rész 11—21.
4 Hétfő	Ferenc	
5 Kedd	Aurél	
6 Szerda	Brunó	
7 Csütörtök	Amália	
8 Péntek	Etelka	
9 Szombat	Dénes	
10 Vasárnap	Gedeon	Lukács ev. 18. rész 9—14.
11 Hétfő	Brigitta	
12 Kedd	Miksa	
13 Szerda	Kálmán	
14 Csütörtök	Helén	
15 Péntek	Teréz	
16 Szombat	Gál	
17 Vasárnap	Hedvig	Lukács ev. 18. rész 15—17.
18 Hétfő	Lukács	
19 Kedd	Lucius	
20 Szerda	Iréne	
21 Csütörtök	Orsolya	
22 Péntek	Előd	
23 Szombat	Gyöngyike	
24 Vasárnap	Salamon	Lukács ev. 18. rész 18—30.
25 Hétfő	Blanka	
26 Kedd	Dömötör	
27 Szerda	Szabina	
28 Csütörtök	Simon	
29 Péntek	Zenó	
30 Szombat	Kolos	
31 Vasárnap	Ref. emlék.	Lukács ev. 19. rész 1—10.

Nyilas hava. 30 nap. Őszutó. November

1 Hétfő	Marianna	Lukács ev. 19. rész 1—10.
2 Kedd	Achill	
3 Szerda	Győző	
4 Csütörtök	Károly	
5 Péntek	Imre	
6 Szombat	Lénárd	
7 Vasárnap	Rezső	Lukács ev. 19. rész 11—26.
8 Hétfő	Gottfried	
9 Kedd	Tivadar	
10 Szerda	Luther	
11 Csütörtök	Márton	
12 Péntek	Jónás	
13 Szombat	Szaniszló	
14 Vasárnap	Klementina	Lukács ev. 20. rész 9—26 1. Korint. lev. 4. rész 8—18.
15 Hétfő	Lipót	
16 Kedd	Ottmár	
17 Szerda	Hortense	
18 Csütörtök	Ödön	
19 Péntek	Erzsébet	
20 Szombat	Jolán	
21 Vasárnap	Olivér	Lukács ev. 20. rész 27—40.
22 Hétfő	Cecilia	
23 Kedd	Kelemen	
24 Szerda	Emma	
25 Csütörtök	Katalin	
26 Péntek	Milos	
27 Szombat	Virgil	
28 Vasárnap	Stefánia	Ézsaiás 9. rész 2—7.
29 Hétfő	Noé	
30 Kedd	András	

December

Bak hava. 31 nap. Télelőhó.

1 Szerda	Elza	
2 Csütörtök	Aurélia	
3 Péntek	Olivia	
4 Szombat	Borbála	
5 Vasárnap	Vilma	Ézsaiás 11. rész 1—9.
6 Hétfő	Miklós	
7 Kedd	Ambrus	
8 Szerda	Mária	
9 Csütörtök	Natalia	
10 Péntek	Judit	
11 Szombat	Árpád	
12 Vasárnap	Gabriella	Lukács ev. I. rész 5—25.
13 Hétfő	Luca	
14 Kedd	Szilárdka	
15 Szerda	Johanna	
16 Csütörtök	Albina	
17 Péntek	Lázár	
18 Szombat	Augusztá	
19 Vasárnap	Viola	Lukács ev. I. rész 26—38.
20 Hétfő	Teofil	
21 Kedd	Tamás	
22 Szerda	Zenó	
23 Csütörtök	Viktória	
24 Péntek	Ádám, Éva	
25 Szombat	Karácsony	Lukács ev. 2. rész 1—20.
26 Vasárnap	István	1. Korinthusi levél 13. rész
27 Hétfő	János	
28 Kedd	Kamilla	
29 Szerda	Dávid	
30 Csütörtök	Zoárd	
31 Péntek	Szilveszter	

A Magyarországi Unitárius Egyház tishti névtára

A Magyarországi Unitárius Egyház elnökei:
Józan Miklós püspöki vikárius, a felsőház tagja,
dr. Mikó Ferenc főgondnok helyettes,
h. államtitkár.

A Magyarországi Unitárius Egyház jog-
tanácsosa:
dr. báró Daniel Gábor ügyvéd.

A M. U. E. igazgatótanácsának jegyzője:
vitéz dr. Nyiredy Géza miniszteri titkár.

A M. U. E. legfőbb egyházkormányzási testülete
az Igazgatótanács. Ennek jelenleg 66 tagja van.

Ezek a következők:

1. dr. Ádám Dénes	13. dr. báró Daniel
2. dr. Árkossy Zoltán	Gábor
3. Barabás István	14. Derzsy Kálmán
4. dr. Barabássy István	15. Egyed János
5. Bartók Géza	16. dr. Gál Jenő
6. Beke Mózes	17. Gál Miklós
7. dr. Benczédi László	18. dr. Gelei József
8. Biró Lajos	19. dr. Gombos János
9. Botár Imre	20. dr. Gothárd Kálmán
10. dr. Csiki Gábor	21. dr. Gothárd
11. Csipkés Ödön	Zsigmond
12. dr. Csongvay Géza	22. Gyarmathy Mózes

23. Győrfi István	43. dr. Mikó Gábor
24. dr. vitéz Gyulay Tibor	44. dr. Mikó Lajos
25. dr. Imreh Dénes	45. dr. vitéz Nyiredy Géza
26. Imreh József	46. Orbók Ferenc
27. dr. Iván László	47. Pethő István
28. Jakab József	48. Péterfy Gyula
29. dr. Jakab Zoltán	49. dr. Putnoky László
30. dr. Jakabházy Zsigmond	50. Rédiger Béla
31. Kelemen Béla	51. dr. Sándor Ákos
32. Kincses László	52. Szász Domokos
33. dr. Konecz János	53. Székely Ferenc
34. ajtai Kovács József	54. Székely János
35. dr. Kovács Sándor	55. Szentannai Sámuel
36. dr. vitéz Kozma György	56. Szentkirályi Kálmán
37. dr. Kozma Jenő	57. dr. Szinte János
38. László János	58. Tanka Sándor
39. dr. vitéz Lázár János	59. dr. Tóth György
40. Magyar Mihály	60. dr. Török Géza
41. dr. Májay Dezső	61. dr. Ürmössy Gyula
42. Mátéffy Domokos	62. dr. Veress Pál
	63. dr. Veress István
	64. dr. Zsakó Andor
	65. dr. Zsakó Gyula
	66. dr. Zsakó István

Az Igazgatótanács állandó bizottságának tagjai:

1. dr. Barabássy István	5. ajtai Kovács József
2. dr. Csiki Gábor	6. dr. Mikó Gábor
3. dr. Gál Jenő	7. dr. Mikó Lajos
4. Kelemen Béla	8. dr. Tóth György
	9. dr. Zsakó Andor

Az Igazgatótanács kormányzása alá két egyházi szervezet tartozik: a) A dunatiszamenti unitárius egyházkör; b) Az unitárius misszióház.

I. A dunatiszamenti unitárius egyházkör:

Esperes: Józán Miklós, felsőházi tag.

Felügyelő gondnok: dr. vitéz Kozma György m. kir. kormányfőtanácsos.

Jegyző: Biró Lajos hódmezővásárhelyi lelkész.

Közügyigazgató: Bartók Géza dunántúli körlelkész.

Az egyházkör magában foglalja az egész esonka ország területét s öt kisebb területre oszlik. Ezek:

1. Dunántúli körlelkészség:

Anyaegyházközség *Polgárdi* (Fejér vm.)
Lelkész: Bartók Géza egyházköri közügyigazgató; gondnok: Berki János.

Leányegyházak és szórványok: *Győr*: özv. Josipovichné Német Irma hitoktató; *Kaposvár*: dr. Májay Dezső gondnok; *Pécs*: Abrudbányai Ödön hitoktató; *Sopron*: Fekete Zoltán gondnok; *Szombathely*: dr. Tanka Dezső gondnok; *Zalaegerszeg*: dr. Telman Sándor gondnok.

2. Budapesti lelkészség:

Anyaegyházközség: *Budapest*: V., Koháry-utca 4. Lelkészek: Józán Miklós püspöki vikárius, felsőházi tag és Barabás István.

Hitoktató lelkészek: dr. Iván László és Pethő István.

Gondnokok: dr. Kozma Jenő v. ország-

gyűlési képviselő, m. kir. kormányfőtanácsos, dr. báró Daniel Gábor és Kelemen Béla.

Énekvezér: Péterfy Gyula, pénztáros: Zsigmond Lőrinc, jegyző: Újváry László, könyvtáros: László Gyula, MÁV-telepi (X. kerület), szórványgondnok: Bodóczy G. Sándor.

Leányegyházak: a) *Dunapataj*: gondnok: dr. Kendecsy Pál, vagyonkezelő gondnok: Bogárdi István, jegyző: dr. Kendecsy Pálné, pénztáros: Varga József. — *Pestszentlőrinc*: lelkész: Pethő István, gondnok: Székely Domokos, jegyző: Damokos Albert, pénztáros: Balogh Márton.

Szórványok: *Baja*: vitéz Filep József gondnok; *Budafok*: Mózes István gondnok; *Cegléd*: Bardócz Pál gondnok; *Csepel*: Molnár János gondnok; *Kecskemét*: P. Buzogány Lajos gondnok, Ferencz József hitoktató; *Kispest*: Péterfy Gyula gondnok; *Pestszenterzsébet*: Kiss Mózes gondnok; *Rákospalota*: Fejér Domokos gondnok; *Sashalom*: Kiss Jakab gondnok; *Szolnok*: Tiboldi Gyula gondnok, Botár Imre hitoktató; *Ujpest*: Inceffy Gábor gondnok.

3. Hódmezővásárhelyi lelkészség:

Anyaegyházközség: *Hódmezővásárhely*. Lelkész: Biró Lajos egyházköri jegyző; Gondnok: dr. vitéz Kozma György m. kir. kormányfőtanácsos, egyházköri felügyelő gondnok. Énekvezér: Boros Áron; pénztáros: Boros Áron.

Leányegyházak: *Orosháza*: gondnok: Tóth Lajos, hitoktató: Kiss Dániel; jegyző: Kiss Dániel. *Szeged*: gondnok: dr. Gelei József, jegyző: Kelemen Miklós.

Szórványok: *Békés*: Osváth András gond-

nok, Ürmössy József jegyző; *Békéscsaba*: Benedek Antal gondnok, dr. Gaál István jegyző; *Gyula*: Szász Domokos gondnok, József Dezső hitoktató, dr. Ürmössy Károly jegyző; *Mezőberény*: dr. Oláh Ernő gondnok.

4. Füzesgyarmati lelkészség:

Anyaegyházközség: *Füzesgyarmat*. Lelkész: Darkó Béla. Tanítónő: Kincsesné Nagy Irén, gondnok: Rozsos Lajos, pénztáros: id. Sári József.

Leányegyházak: *Dévaványa*: pénztárnok: Borsi János. *Mezőtur*: gondnok: Szücs Sándor, énekvezér: Benke Gyula.

5. Debreceni körlelkészség.

Központi egyházközség; *Debrecen*. Lelkészi állás szervezetlen. Hivatalos ügyeit a budapesti lelkészi hivatal látja el. A szolgálatot többnyire a püspöki vikárius és a misszióházi lelkészek látják el. Gondnok: Dr. Egyed János, hitoktató: Derzsi Kálmán, pénztáros: Derzsi Kálmán.

Szórványok: *Eger*: Gönczi Árpád gondnok; *Miskolc*: László József gondnok; *Nyiregyháza*: Csipkés Ödön gondnok.

II. Az unitárius misszióház.

Az intézmény székhelye: Budapest, IX., Rákos-utca 3.

Lelkészek: dr. Csiki Gábor m. kir. kormányfőtanácsos és Ferencz József.

Az intézményt kormányzó bizottság elnöke: dr. bölöni Mikó Gábor m. kir. kincstári főtanácsos.

Vagyonkezelő gondnok: dr. Mikó Lajos.
A bizottság jegyzője: dr. Gálfalvy István.
Az intézményt kormányzó bizottság tagjai:
dr. Barabássy István, dr. Benczédi László,
Buzogány Anna, dr. Dézsi Ferenc, Gyarmathy
Mózes, dr. Gyulay Tibor, Józán Miklós, Kelemen
Béla, dr. Kozma Jenő, dr. vitéz Nyiredy Géza,
dr. Putnoky László, özv. Ráduly Jánosné,
Szinte László, dr. Veress Pál és a Brassai Sámuel
Ifjúsági Egyesület elnökségének mindenkorú
képviselője.

Ki hová?

A Magyarországi Unitárius Egyház tisztí névtárából láthatjuk, hogy a csonkaország területe öt lelkészhez tartozik, úgy egyházi kormányzás, mint lelki szolgálat tekintetében. Azonban bárki felvetheti a kérdést magában (ez különösen a szétszórtan élő hivekre vonatkozik!), hogy ő melyik egyházközség hive. Hova forduljon lelki tanácsért? Az egyházi szertartások kiszolgáltatásáért? Hová fizessen adót? És hová utasítsa azokat a mind nagyobb és nagyobb számban érdeklődőket, akik más egyházból az unitárius egyházba kívánnak belépni? Vagyis az áttérőt melyik lelkészünk hivatalába küldje el?

Nos ilyen esetben akar a következő területi beosztás a kétségeskedőnek segítségére lenni. E beosztás az igazgatótanács legutóbbi hivatalos rendelkezésén nyugszik:

1. Dunántuli körlelkészség

Hozzá tartozik egész Dunántul, kivéve Pest vm. túladunai részét. Lelkészi hivatalának címe: Polgárdi (Fejér vm.). Vezetője *Bartók Géza* lelkész. E területen 600 unitárius él.

2. Budapesti lelkészség

Hozzá tartozik Pest vm., Bács-Bodrog vm., Nógrád és Hont vm. és Szolnok város. Lelkészi hivatalának címe: Budapest, V., Koháry

utca 4. A lelkészi hivatalt *Józan Miklós* püspöki vikárius és *Barabás István* lelkész vezetik. E területen 3800 unitárius lélek él.

3. *Hódmezővásárhelyi lelkészség*

Hozzá tartozik Csongrád vm., Csanád, Arad és Torontál vármegyék. Békés vármegyéből a békési, békéscsabai, gyulai és orosházai járások. Lelkészi hivatalának címe: Hódmezővásárhely, Wlassics-utca 14. sz. Vezetője *Biró Lajos* lelkész. E területen 1000 unitárius lélek él.

4. *Füzesgyarmati lelkészség*

Hozzá tartozik Békés vármegyéből a szeghalmi, gyomai és szarvasi járás. Bihar vármegyéből a nagyszalontai járás. Szolnok vármegyéből a tiszai felső járás (Dévaványa), továbbá Mezőtúr és Turkeve megyei városok. Lelkészi hivatalának címe: Füzesgyarmat (Békés vm.). Vezetője *Darkó Béla* lelkész. E területen 350 unitárius lélek él.

5. *Debreceni körlelkészség*

Hozzá tartozik Hajdu vm., Bihar vm. (kivéve a nagyszalontai járást), Szabolcs, Szatmár, Ugocea, Bereg, Zemplén, Abaujtona, Gömör, Borsod vármegyék. Heves vm. és Szolnok vm. (kivéve a tiszai felső járást, továbbá Szolnok, Mezőtúr és Turkeve városokat). Központi egyházközségének címe: Debrecen, Hatvan-utca 24. Lelkészi hivatala ennek az óriási területnek ez idő szerint még nincs. Minden hivatalos ügyben a budapesti lelkészi hivatalhoz kell fordulni (lásd a 2. sz. alatt). Kivételt egyedül az adózás képez,

amennyiben minden egyházi adó e területről a debreceni unitárius egyházközség gondnoki hivatalának (Hatvan-u. 24.) küldendő be. E területen 500 unitárius lélek él.

E területi beosztásból mindenki láthatja, hogy hová fordulhat lelkészi szolgálatért és hová tartozik egyházi adót fizetni. E beosztást tartsa mindenki szem előtt, mert csak hiábavaló fáradság és zavar származik a tájékozatlanságból.

Erdélyi cím és helyiségnévtár

Mivel a magyarországi unitárius embernek a régi kapcsolatok révén gyakran van elintézni valója az erdélyi unitárius lelkészi hivatalokban, vagy falujában, ahonnan származott, itt közöljük egyházkörönként felsorolva az egyes unitárius községek neveit magyarul és románul. A magyar nevek állnak elől s utána a mai román elnevezés. Az utolsó postahivatalt a p. u. rövidítés jelzi. A vármegyét judetul-nak mondja a román nyelv; rövidítése: Jud. A lelkészi hivatalokkal leghelyesebb hivatalos címen, nem pedig a lelkészek címén levelezni. „Unitárius Lelkészi Hivatal”: ez a címzés így hangzik románul: „Oficiul Parohial Unitarian”. Irjuk ezt főcímzésnek s azután a román helységnevet, anélkül, hogy a magyar nevet odatennők, mert ez esetben a posta leveleinket nem kézbesíti.

Az egyház vezetőinek címei.

Dr. Boros György püspök, dr. Varga Béla főjegyző, Vári Albert teológiai akadémiai dékán és dr. Mikó Lőrinc egyházi titkár címe: Cluj, Liceul Unitarian.

Dr. Ferenczy Géza főgondnok címe: Aita-Mare, Jud: Treiscaune.

Dr. Szent-Iványi József főgondnok címe: Sfaras, p. u. Huedin, Jud: Cluj.

Helyiségnévtár egyházkörök szerint.

I. Kolozsdobokai egyházkör.

1. Bihar—Bihoria, Jud. Bihor.
2. Bukarest—Bucuresti, Strada Grivitei 23 bis.
3. Kide—Chidea, p. u. Borsa, Jud. Cluj.
4. Kolozs—Cojocna, Jud. Cluj.
5. Kolozsvár—Cluj.
6. Magyarorszávat—Suatu.
7. Nagyenyed—Aiud.

Aranyostordai egyházkör.

1. Abrudbánya—Abrud, Jud. Alba.
2. Alsófelsőszentmihály—Mihai Viteazul, Jud. Turda.
3. Alsójára—Jara, Jud. Turda.
4. Aranyosgyéres—Campia Turzii, Jud. Turda.
5. Aranyosrákos—Valeni, p. u. Moldovanesti, Jud. Turda.
6. Bágyon—Badeni, Jud. Turda.
7. Csegez—Pietroasa, p. u. Moldovanesti, Jud. Turda.
8. Komjátszeg—Comsesti p. u. Tureni, Jud. Turda.
9. Kövend—Plaiesti, p. u. Badeni, Jud. Turda.
10. Lupény—Lupeni, Jud. Hunedoara.
11. Mészkö—Cheia, p. u. Mihai Viteazul, Jud. Turda.
12. Petrozsény—Petroseni, Jud. Hunedoara.
13. Sinfalva—Cornesti, p. u. Moldovanesti Jud. Turda.

14. Szind—Sandulesti, p. u. Turda.
15. Torda—Turda.
16. Tordatur—Tureni, Jud. Turda.
17. Torockó—Rimetea, Jud. Alba.
18. Torockószentgyörgy—Coltesti. p. u. Aiud, Jud. Alba.
19. Várfalva—Moldovanesti, Jud. Turda.
20. Verespatak—Rosia Montana, Jud. Alba.

III. Küküllői egyházkör.

1. Adámos—Adamus, Jud. Tarnava-mica.
2. Bethlenszentmiklós—Sanmielaus, p. u. Sona, Jud. Tarnava-mica.
3. Désfalva—Deaj, Jud. Tarnava-mica.
4. Dicsőszentmárton—Diciosanmartin, Jud. Tarnava—mica.
5. Erzsébetváros—Dumbraveni, Jud. Tarnava—mica.
6. Harangláb—Haranglab, p. u. Ganesti, Jud. Tarnava-mica.
7. Küküllődombó—Dambau, p. u. Adamus, Jud. Tarnava-mica.
8. Küküllőszéplak—Suplac, p. u. Bachnea, Jud. Tarnava-mica.
9. Magyarsáros—Saros, p. u. Blajel, Jud. Tarnava-mica.
10. Magyarszentbenedek—Sanbenedic, p. u. Uioara, Jud. Alba.
11. Medgyes—Medias, Jud. Tarnava-mica. (Lelkészi hivatal Erzsébetvárosban van).
12. Szőkefalva—Seuca, p. u. Diciosanmartin, Jud. Tarnava-mica.

IV. Marosi egyházkör.

1. Csókfalva—Cioc, p. u. Ghindari, Jud. Odorheiu.
2. Ikland—Iceland, p. u. Dumbravioara.
3. Iszló—Isla, p. u. Damieni, Jud. Mures.
4. Marosvásárhely — Targu-Mures, Jud. Mures.
5. Nyáradgálfalva—Galesti p. u. Miercurea-Niraj. Jud. Mures.
6. Nyárádszentlászló—Sanvasi, p. u. Miercurea-Niraj, Jud. Mures.
7. Nyárádszentmárton—Mitresti p. u. Miercurea-Niraj, Jud. Mures.
8. Nyomát—Maiad, p. u. Miercurea-Niraj, Jud. Mures.
9. Szabéd—Sabed, p. u. Raci, Jud. Mures.
10. Székelykál—Caluseri, p. u. Targu-Mures. Jud. Mures.
11. Szentgerice—Galateni, p. u. Pasareni, Jud. Mures.
12. Szentháromság—Troita, Jud. Mures.
13. Vadad—Vadu, p. u. Damieni, Jud. Mures.

V. Székelykeresztúri egyházkör.

1. Alsóboldogfalva—Bodogaia, p. u. I. G. Duca, Jud. Odorheiu.
2. Bordos—Bordosin, p. u. Sangeorgiu de Padure, Jud. Odorheiu.
3. Bözöd—Bezid, p. u. Sangeorgiu de Padure, Jud. Odorheiu.
4. Bözödújfalú—Bezidoul-Nou, p. u. Sangeorgiu de Padure Jud. Odorheiu (Lelkészi hivatal Körispatakon van).

5. Csehétfalva—Cehetel, p. u. Cobatesti, Jud. Odorheiu.
6. Csekefalva—Cechesti, p. u. I. G. Duca, Jud. Odorheiu.
7. Enlaka—Inlaceni, p. u. Firtanus, Jud. Odorheiu.
8. Fiatfalva—Filiás, p. u. I. G. Duca, Jud. Odorheiu.
9. Firtosmartonos—Firtanus, p. u. Goagiu, Jud. Odorheiu.
10. Firtosváralja—Firtusu, Jud. Odorheiu.
11. Gagy—Goagiu, p. u. I. G. Duca, Jud. Odorheiu.
12. Kadács—Cadaciu, p. u. Cobatesti, Jud. Odorheiu.
13. Kede—Chede, p. u. I. G. Duca, Jud. Odorheiu.
14. Kissolymos—Soimosul-Mic, p. u. I. G. Duca, Jud. Odorheiu.
15. Kobátfalva—Cobatesti, Jud. Odorheiu. (Lelkészi hivatal Székelyszentmihályon van).
16. Korond—Corund, Jud. Odorheiu.
17. Körispatak—Criseni, p. u. Atid Jud. Odorheiu.
18. Küküllősárd—Soard, p. u. Vanatori Jud. Tarnava-Mare.
19. Magyarzsákod—Jacodul, p. u. Chendul-Mare, Jud. Odorheiu.
20. Medesér—Medisor, p. u. Simonesti. Jud. Odorheiu.
21. Nagysolymos-Soimosul-Mare (Lelkészi hivatal Küküllősárdon van).

22. Pipe—Pipea p. u. Nadasul-Sasesc, Jud. Tarnava-mica.
23. Rava-Roana, p. u. Sangeorgiu de Padure, Jud. Odorheiu.
24. Siménfalva—Simonesti, Jud. Odorheiu.
25. Székelykeresztur—I. G. Duca Jud. Odorheiu.
26. Székelyszentmihály—Mihaileni p. u. Cobatesti, Jud. Odorheiu.
27. Székelyszentmiklós—Nicoleni, p. u. Simonesti Jud. Odorheiu.
28. Szentábrahám—Avramesti, p. u. I. G. Duca, Jud. Odorheiu.
29. Tarcsafalva—Tarcesti, p. u. Cobatesti, Jud. Odorheiu.
30. Tordátfalva—Turdeni, p. u. Cobatesti, Jud. Odorheiu.
31. Ujszékely—Sacueni. p. u. I. G. Duca, Jud. Odorheiu.

VI. Székelyudvarhelyi egyházkör.

1. Abásfalva—Aldea p. u. Martinus, Jud. Odorheiu.
2. Gyepes—Ghipes, p. u. Martinus, Jud. Odorheiu.
3. Homoródalmás—Meresti, p. u. Ocland, Jud. Odorheiu.
4. Homoródjánosfalva—Ionesti, p. u. Sampaul, Jud. Odorheiu.
5. Homoródkeményfalva—Comanesti. p. u. Martinus Jud. Odorheiu.
6. Homoródszentmárton—Martinus, Jud. Odorheiu.

7. Homoródszentpál—Sanpaul Jud. Odorheiu.
8. Homoródszentpéter—Petreni, p. u. Sanpaul, Jud. Odorheiu.
9. Homoródujfalu—Satu-Nou p. u. Ocland, Jud. Odorheiu.
10. Karácsonyfalva—Craciunel, p. u. Ocland, Jud. Odorheiu.
11. Kénos—Chinusu, p. u. Martinus, Jud. Odorheiu.
12. Lókod—Locodeni, p. u. Martinus Jud. Odorheiu.
13. Oklánd—Ocland, Jud. Odorheiu.
14. Recsenyéd—Rares, p. u. Sanpaul, Jud. Odorheiu.
15. Székelyderzs—Darjiu, p. u. Archita, Jud. Odorheiu.
16. Székelymuzsna—Mujna p. u. Archita, Jud. Odorheiu.
17. Székelyudvarhely—Odorheiu, Jud. Odorheiu.
18. Vargyas—Varghis p. u. Talisoara, Jud. Odorheiu.
19. Városfalva—Oraseni p. u. Sanpaul Jud. Odorheiu.

VII. Felsőfehér egyházkör.

1. Alsórákos—Racosul de Jos, Jud. Tarnava-Mare.
2. Barót—Baraolt, Jud. Treiscaune.
3. Datk—Dopea, p. u. Racosul de Jos, Jud. Tarnava-Mare.
4. Felsőrákos—Racosul de Sus, p. u. Baraolt, Jud. Odorheiu.

5. Fogaras—Fagaras.
6. Nagyszeben—Sibiu.
7. Olthéviz—Hoghiz, Jud. Tarnava-Mare.
8. Segesvár—Sighisoara, Jud. Tarnava-Mare.
9. Ürmös—Ormenis, p. u. Agostin. Jud. Treiscaune.

VIII. Háromszéki egyházkör.

1. Árkos—Arcus, Jud. Treiscaune.
2. Bölön—Belini, p. u. Aita-Mare Jud. Treiscaune.
3. Brassó—Brasov
4. Kálnok—Calnic, p. u. Valea Crisului, Jud. Treiscaune.
5. Kökös—Chichis p. u. Ozun, Jud. Treiscaune.
6. Nagyajta—Aita-Mare, Jud. Treiscaune.
7. Sepsiköröspatak—Valea Crisului, Jud. Treiscaune.
8. Sepsiszentgyörgy—Sft.-Gheorghe, Jud. Treiscaune.
9. Sepsiszentkirály—Sancrain p. u. Sft. Gheorghe Jud. Treiscaune.
10. Szentivánlaborfalva—Santionlunca, p. u. Ozun, Jud. Treiscaune.
11. Uzon—Ozun, Jud. Treiscaune (Lelkészi hivatal Szentivánlaborfalván).

Az erdélyi unitárius anyaszentegyház

Az elsuhanó évek során egyre fájdalmasabbá válik a szó — *Erdély*. Akiknek bölcsője a szent Hargita tájékán ringott, nem tudják könnyezés nélkül kiejteni nevét. Hegyeinek, folyóinak, páratlan tiszta kék égének képe elmosódhatatlan színekkel égetődött a lelkükbe. Az istenfélő, jámbor székely nép meséinek, mondáinak, balladáinak szépsége mint tavasszal erdőmezők vadvirága a földet, himes szőnyegbe takarja szivünket. Zord történetének véres csata-terei pedig parancsoló hangon kiáltják felénk a krétával huzott határokon át — ne feledjétek Erdélyt!

De hát feledhetik-e Erdélyt Erdély szülöttjei? Bizony a *morbus hungaricus*, a közönyösség sok tiszta érzésnek válik temetőjévé! Iskolás gyermekeinknek igen sok tagja nem tudja megmondani már, melyik székely faluban születtek szülei.

Ezekben a sorokban azokhoz szólok első sorban, akik elfeledték Erdélyt, másod sorban azokhoz, akik nem is tudják *mi* Erdély és milyen szerepe van abban a magyar unitárius anyaszentegyháznak?

Kétszer is aláhúzom, hogy én nem ismerek erdélyi vagy magyarországi unitárius egyházat, csak *magyar unitárius egyházat*. Ha a címben mégis *erdélyi unitárius anyaszentegyház*at említek, ezt

csak abban az értelemben használom, mint ahogy béke időben az erdélyi ember, mindig Magyarországot mondott, amikor a királyhágón inneni országrészre gondolt.

Hangsúlyozni kívánom ezzel azt a valóságot, hogy a magyar unitárius anyaszentegyház törvényeiben, hitelveiben, testében-lelkében ma is egy és oszthatatlan. A *Dávid* Ferenc széke ma is úgy fogja egybe anyaszentegyházunk erdélyi és magyarországi részét, mint a szent István koronája a történelmi Magyarországot. Az a vonal, amit dühtől reszkető kézzel huzott a *művelt* Nyugat kalmárlelkű társasága — talán azért olyan cikk-cakkos az! — Hazánk s vele együtt egyházunk testén, mit se változtathat anyaszentegyházunk lelki és testi egységén. És ha mégis van nyitott, vagy rejtett seb egyházunk testén, azt behegeszteni és nem tágitani kell. A törzsről leszakított magyarországi ágnek keresnie kell az erdélyi gyökérzetet, mert ha nem menthetetlenül elszárad, elsorvad!

Ez a meggyőződésem 30 évi magyarországi élettapasztalataimból táplálkozik. Mindenféle erőszakolt elmélettel szemben állítom, hogy a csonka hazában csak addig maradhatunk magyar unitáriusok, amíg szervezeti és lelki kapcsolataink épségét hiánytalanul tudjuk megóvni az erdélyi anyarésszel. Ha a földön nem lehetne — a földalatt kell utat törnünk az ősi gyökérzethez! Mert unitáriusok lehetünk Amerikában, Angliában vagy másutt is. Magyar unitáriusok azonban csak a patinásan ragyogó történelmi keretben!

*

Nem történelmet akarok írni az erdélyi unitárius anyaszentegyházról. Csak azokra az erőforrásokra kívánok rámutatni, amelyek eddig fenn tartották és azokra a sebekre amiket a változott körülmények ejtettek egyházunk testén-lelkén. S aztán kérni akarom minden jó magyarországi unitárius testvéreimet — segítsen gyógyítani a vérző sebeket és az ősi unitárius öntudat ébrentartásával menjen segítségére kálváriát járó erdélyi hitrokonainknak.

*

Erdély nemcsak geológiai alakulata folytán, de népének lelkiisége, gondolkozása, egyházi élete tekintetében is különálló és különélő zárt egység. Más ágbolt, más világszemlélet, mint a magyar. Akik nemcsak a gyorsvonatról ismerik a magyar népet, tudják milyen nagy a különbség az erdélyi és a magyarországi ember között. Ugyanaz a zsoltár másként zendül a magyar és másként a székely ember ajkán. Mások az emlékei, mások a szokásai. A székely embert az erős román nyomás a templom köré csoportosítja. Az alföldi magyar a háboru-, a Károlyi-féle felfordulás idején s a bolsevista hónapokban szétrebbent templomától. Nem éppen könnyű helyzetünkben csak egy megoldás van számunkra. Olyanná kell formálni magyarországi születésű hiveinket egyházi téren, mint a milyen a székely unitárius. Ha ezt meg nem tudjuk tenni, hiveink lehetnek igen jó keresztények, de erdélyi értelemben unitáriusok igen kevesen.

Senkinek sem kell bővebben magyarázni,

mi a különbség a térképről való földrajz tanítás és az utazás rendjén szerzett benyomások között. Egy unitárius vidék beutazása többet ad az ifjunak, mint 8 évi, könyvből merített ismeret. Ezért lenne fontos, hogy magyarországi fiatalságunk testi szemeivel is lássa egyházunk szent helyeit. Jó 6 évvel ezelőtt történt is kísérlet ebben az irányban a *Konfirmáltak Szövetségének* megalakításával. A kísérlet jegyzőkönyvi adattá merevedett. Halott vagy csak tetszhalott, nem lehet tudni. Pedig milyen érték volna kezünkben, ha az Ifjusági Konferenciákra menő fiuk 1—2 tagból álló képviselőjével 3—4 fiatal lányt beküldhetnénk nyaranta Erdélybe ősi gyülekezeteink látására! Mert látnivaló van odabenn sok. Mindenik gyülekezetünk kisebb-nagyobb mértékben egy-egy *Torockó*, ha nem is ragyog rajta *Jókai* költészetének aranyhimpóra. Az a 116 unitárius gyülekezet, mely erdélyi egyházunk testét alkotja, álló csillagként tündököl Erdély lelki életének égboltján. Ezek közül csak két gyülekezet van a Királyhágón innen, de még román imperium alatt. A többi Háromszéken, Udvarhelyszéken, Marosszéken, Aranyosszéken, a Kisküküllő mentén és Kolozsvár környékén őrzi *Dávid* F. igazát. Déva, ahol *Dávid* F. porai pihennek, egymagában áll Hunyadban a román tenger közepén.

Tornyok a ködben.

Az erdélyi unitárius anyaszentegyház szent hegye a Hargita hegység. Ennek lábainál laknak hiveink legtöbben egy tömbben. A szent

hegy szive mellett fekszik Udvarhely vármegye, a legunitáriusabb és a legmagyarabb Erdélyben. A román kormányzat keze erre nehezedik a legnagyobb sullyal. Itt épül mostanság a legtöbb gör. kat. és gör. keleti román templom és torony kettős aranyozott keresztjével. Itt tombol a román támadó hatalom és a védekező székelység között a legádázabb, életre-halálra szóló harc. Hogy nyujtogatják nyakukat a mi kedves kis tornyaink, hogy el ne mosódjanak az állami pénzen emelt magas román tornyokból rájuk nehezedő fojtogató ködben!

Ebben a nyomasztó légkörben egyik a másika után tünedeznek el a tornyok árnyékából a felekezeti iskolák. Ma már csak néhány tartja a frontot. Az egyre szegényedő nép nem bírja a magyar felekezeti és román állami iskolák fenntartási költségeit. Növendékeink is fognak a magyar iskolákból, mert a kegyetlen iskola-törvény az állami iskolákba erőszakolja a gyermekeket.

A pusztuló falusi iskolák mellett még állnak a kolozsvári és székelykeresztúri unitárius főgimnáziumok. Az előbbi egyházunk legnyugatibb szélén, a másik az egyházfenntartó székelyföld szívében. A keresztúri főgimnázium ma már egyetlen magyar középiskolája a legmagyarabb erdélyi vármegyének. Egyik bástyája a román—szász nép határszélén annak a magyar kultur-várnégyszögnek, amelyben menedéket talál a magyar felsőbb nevelés. Ma még! Holnap talán megkondul a halálharang: Erdély legideálisabb elhelyezkedésű főgimnáziumának felső tagozata fölött. Évi pár ezer pengővel meg lehetne menteni. Annyival, amennyi egy álláshalmozó nagy úr évi szivarszámlája nálunk. Összeomlása gyógyithatatlan sebe lesz az erdélyi unitárius egyháznak. Tárt kapuja a magyarságra törő román támadó hadjáratnak.

Ennek a fájdalmas sorsú iskolának ellenlábasja — sajnos, így kell nevezni! — a kolozsvári főgimnázium. Háromszáz éves tündöklő hagyományokkal, fenntartó alapítványaitól megfosztottan, 3—4 másik főgimnázium erős versenyében.

Az utóbbi években keserű testvérharc dúlt a főgimnázium körül. A harcban a kolozsvári maradt felül. Sokat szenvedett egyházunk alig ért még ilyen küzdelmet. Ennek a küzdelemnek speciálisan unitárius voltát mutatja az a tény, hogy kiváló olyan unitárius férfiak mentek tetemes személyi áldozatokkal a társadalmi úton fenntartott székelykeresztúri főgimnázium felső tagozatának támogatására, akik az egyház törvényhozó testületében kénytelenek voltak a kolozsvári mellett — és a keresztúri ellen szavazni.

Mindkét főgimnázium elévülhetetlen érdemeket szerzett a magyar kultúra szolgálatában. Mindkettőnek állandóan feje fölött függ a Damokles kardja, mindkettő kéri-várja magyarországi testvéreinek rájuk gondoló szeretetét és segítő kezét.

Tüzek az éjszakában.

Gyermekkori kedves emlékeim elevenednek föl lelkemben, amikor a kedves székely falvak

kedves templomaira gondolok. Ahány templom, annyi örök tűzzel égő oltár, ahány torony, annyi felkiáltójel: még élünk! Mintha a háromszéki síkot körülölelő Kárpátok hegyláncain égő pásztortüzeket látnám s hallanám a pásztorkürt megszszehangzó zengését a sötét éjszakában. Mennyi drága emlék, mennyi szent hagyomány rejtőzködik az egyszerű falak között! Hogy lobban föl az egyszerű székely unitárius földműves szemében az apáktól örökölt szent tűz, amikor a gyülekezet ajkán fölzendül a zsoltár! A hét napjaiban elszenvedett sok méltatlan bánatalom sötétje, mint változik szemében szivárványszínű reménységgé az imádság első szavaira! Ezt a tüzet soha ki nem altathatja semmiféle hatalom. Ez a szent tűz építi az új templomokat, szépíti a régieket, emeli a tornyokat s varázsolja elő a földből a kulturházakat. Ez az utóbbi új fogalom megtestesülése a székely földön. Az iskolák termeiből kiszorított nép ezekben a házakban éli újszabású életét. Alig van már falu, ahol ne volna ilyen épület. Önképzőköre, művelődési tanyája a falu népének. Ezekbe szerelik föl rádiójukat s hallgatják szivdobogva a Magyarországról szálló Hymnusz ünnepélyes akkordjait — titokban.

— A mi kötelességünk mai napság — mondta nekem tavaly nyáron egy öreg székely atyámfia — *dolgozz, fizess, hallgass!* Hát dolgozunk rogyásig, fizetünk keservesen és hallgatunk fogcsikorgatva. Ha már *hosszánk* csatolták *ezek* az egész nagy Romániát — villan meg szemében a kipusztíthatatlan humor — legalább lássák, hogy az ezermester székely ehhez is ért,

de templomainkat, kulturházainkat nem hagyjuk. Ez a két mondat köteteknél többet beszél az elpusztíthatatlan ősi székely erőről. S egyúttal irányjelzője annak az útnak, amelyen a magára maradt székely nép haladhat. Most magára maradt, szegény. Régi vezetői eltűntek, elköltöztek az örök hazába és más országokba. Csak templomuk és lelkipásztoruk maradt meg. A derék kántor-tanító gárda már csak emléke önmagának. A legtöbb iskolájától megfosztva éldegél a jó világ morzsáin. Utánpótlásuk majdnem a lehetetlenséggel határos. Minden gond és teher a magyar világban annyit gáncsolt lelkipásztorok vállaira nehezedik. Erdélyben, ahol az élet mindig kemény harc volt, a tragikus sorsok között a legrikatóbb sora az unitárius lelkipásztoroknak van. Ők az erdélyi magyar sors gályához láncolt rabjai. Helyüket el nem hagyhatják, más országba nem távozhatnak. Ajkukon véresen komoly a dal: *Itt élned, halnod kell!* Két-három ember kivételével nem is mozdult el az órállomásról közülük senki. Magukra hagyottan állják az ostromot, amely gyülekezetüket, családjukat és lelküket szorongatja. Az élet keserű próbái közt halkszavú, prófétalelkű férfiakká edződtek. Hősiességükön áll vagy bukik az egyház. Ezt maguk is tudják. Felelősségük tudatában ezért hangoztatják egyre erőteljesebben, hogy az egyház a gyülekezeten áll.

Lassanként útat ver munkájuk nyomán a vallásközönség lelkében az a meggyőződés, hogy a változott körülmények között vissza kell térnie az egyháznak őseink nyomdokaira s az erőt

ott kell keresnie, ahol van — a népben. Ezt az igazságot fektette le a hazai ref. egyház új törvényében s ezt iktatta a napokban törvénykönyvébe a magyar evangélikus egyház zsinata az alábbi szavakban: a magyarországi evangélikus egyházban *a hatalom forrása az egyház községe s így az egyházak törvényhozásában is, kormányzatában is, az összes jogosult egyháztagok akarata érvényesül.*

A román uralom alatt nagy jelentőséget kaptak az ősi egyházkörök és esperességek. Szerepük ma olyanszerű, mint a magyar világban a vármegyéké és az alispánoké. Ma még épen álló bástyák, amiket lerombolni nem tudott a hatalom. Erős fényű őrüzek, amiket népünk közvetlen közletről táplál. Erdélyben már volt idő, amikor az akkori hatalom nem engedte betölteni a püspöki széket. Az egyház élete azért nem szakadt meg, mert a vidék központi közvetlen irányítás nélkül is őrizte az ősi oltárokon a szent tüzet. Erdélyi egyházunkban senki nem is tudja elképzelni az unitárius életet egyházkörök és esperességek nélkül.

Erdélyben 8 ilyen körben éli Istentől rendelt életét a változott körülmények között egyházunk. Sokkal erőteljesebb lelki megnyilvánulásokban, mint a béke időben. A maga emberiségére utaltan a már említett kulturházakon kívül mélyen ereszti gyökérszálaikat a nép szívébe gyülekezetei, nőszövetségei, ifjusági egyesületei, dalárdái, könyvtárai, ifjusági konferenciái révén. Sok helyen még kezdeti állapotban vannak ezek az alakulatok, de a nagy rész már benne áll az új kerékvágásban; csöndes, kitartó,

céltudatos munkában, amely unitárius voltában éppen annyira magyar, mint magyar voltában unitárius.

Különösen az ifjusági konferenciák munkája érdemel figyelmet. Néhány évi iránykeresés után olyan komoly munkát végez, amire az idősebb nemzedék csak örömmel és megnyugvással tekinthet.

Sok áldás fakadna abból, ha az erdélyi magyar unitárius gyülekezetek és társadalmi alakulatok érezhetnék a magyarországi testvérek érdeklődésének melegét. Senkise elég szegény köztünk abban a tekintetben, hogy egy-egy énekeskönyvet, kátét, verseskönyvet be ne tudna küldeni falujába az erdélyi könyvkereskedések útján. A gyülekezetek is várják a kelyhet, tányért, terítőket, úrasztalokat azoktól a messzire költözött fiaiktól, leányaiktól, akik a közös fészekből keltek egykor szárnyra. Tudok esetet, amikor egy új úrasztal a templom megújítására sarkalta a gyülekezetet.

Azok közé tartozom, akik rendületlen hittel bíznak a székely nép és az erdélyi unitárius egyház életrevalóságában és örök életre hivatottságában. Tudom, közülük is sokan leválnak az ősi törzsről s egyházunkra is még nehéz évek várnak. De a székely fajt nem féltsem. Porlik, mint a szikla, de szikla marad! Egyházunk is megtalálja lassan a kivezető utat a balkáni ködből. Sajnos, az új helyzetben a tandíjat meg kell fizetnie az erdélyi magyar népnek is, az erdélyi unitárius anyaszentegyháznak is. Az örökkévaló Istennek mindakettővel célja van. Azért teremtette az egyiket is, a másikat

is. Aldó keze nyomán új tüzek élednek s az örök élet vizei fakadnak.

Az erdélyi unitárius anyaszentegyház hatalmas erkölcsi és szellemi tőkét is képvisel az *erdős, völgyes szép hazában*. A két főgimnázium könyvtáraiban fölbecsülhetetlen kincsek rejtőznek földolgozatlanul. Irodalmi téren kiállja a versenyt a testvéregyházakkal. Öt folyóirata értékes munkák kincsesbányája. Népünk egyre növekvő anyagi szükségében is mindennapi kenyerének tekinti a betűt. A háziipar terén művészi érzékkel dolgozik. Hibái, fogyatkozásai mellett ragyogó erények ékesítik szivét-lelkét.

Ma jóformán csak *befelé él*. A közéletből kiszorítva, védekezésre utalva vivja nehéz harcát és csendesesen készül a jövő küzdelmeire. A bensőjében rejtőzködő drága kincseket az egyház őrzi, védelmezi s menti át a jobb időszámára.

Egyik budapesti urileányunk most tanulmányozza unitárius népünk egyházi klenódiumait. Nem tud betelni azoknak szépségével és gazdagságával. Pedig ezek csak kis részei a székely nép lelki gazdagságának. Hátha otthonukban hallhatná zengzetes, tiszta beszédjüket, meséiket, mondáikat s látná kezügyességüket s tapasztalná kimeríthetetlen áldozatra való készségüket minden iránt, ami magyar és unitárius szent ügy!

A Petőfi megénekelte drága székely vér még ma is *drága gyöngyöt ér*. Aki jót akar itteni unitáriusainknak igyekezzék átömleszteni ezt a vért ide s táplálja azt, hogy fennmaradhasson és életet adjon.

Barabás István.

Unitáriusok Angliában

Amikor Angliában egy alkalommal előadást tartottam a magyarországi unitáriusokról s közben részletesen ismertettem Magyarország földrajzi és politikai helyzetét, az előadás végén a gyülekezet egyik fiatal tagja azt a meglepően váratlan kérdést intézte hozzám, hogy a magyarok német nyelven beszélnek-e?

Egy másik fiatalembertől pedig megkérdezték a vizsgán, hogy mit tud Magyarországról, mire ez a legnagyobb lelkinyugalommal kezdi: „Magyarország fővárosa Bukarest és Kiszsiában fekszik“.

Egy harmadik eset a következőképpen játszódott le. Társaságban vagyok. Történelmi hűség kedvéért jegyezzük meg, hogy a társaság műveltség és általános ismeret szempontjából nem állott valami magas színvonalon. Az egyik északangliai bányavároska egyszerű munkásemberei között voltam. A társaság egyik nőtagja csakhamar arról értesül, hogy egy magyar ember is került ide valahonnan. A keveset mozgott és tapasztalt emberek mohó kíváncsiságával közeledik felém, miközben ezeket a hizelgő szavakat mondja: „Szent Isten! hiszen ön éppen úgy néz ki, mint mi . . . én azt hittem, hogy a magyarok valami színes bőrűek, vagy valami különös alakzatú ázsiai fajták és lám . . .“

Ime néhány eset a sok közül, melyek érde-

kesen mutatják, hogyan vélekednek rólunk, magyarokról az angol nép fiai, akinek nem adatott meg, hogy ismereteit kellőképpen kiszélesítse s hazája határain túl is lásjon.

Ezekután lássuk most már, hogy mi magyarok mit tudunk az angolokról. Azt mindenestre előre bocsátom, hogy a földrajzban inkább otthon vagyunk. Legalább is nem küldjük őket Ázsiába. Tudjuk továbbá azt is, hogy Angliában köd van. Hallottunk valamit a golf-áramlatról is. Még azt is tudjuk, hogy unitáriusok is élnek itt szép számmal. Sőt láttunk is közülük nem egyet, hallottuk érdekes zengzésű nyelvüket, mikor üdvözöltek bennünket egyik vagy a másik templomban. De már arról, hogy mikor, hogyan keletkezett az angol unitárius mozgalom, ki volt az alapítója, hol terjedtek el s milyen a mai helyzetük kevesebbet tudunk. Akkor, amikor ők világokat elválasztó óceánokat utaznak át, hosszú mérföldeket tesznek meg, hogy Amerikából ellátogassanak ide, sőt könyvtárunkban is búvárkodnak, hogy történelmünket is megismertessék honfitársaikkal, akkor ők is megérdemelnek tőlünk annyi figyelmet, hogy valamivel többet tudjunk róluk, mint pusztán csak azt, hogy ők is unitáriusok.

Az angol unitárius mozgalom jóval későbbi eredetű, mint az erdélyi testvérhajtása, mely csaknem két és fél évszázaddal előzte meg azt. A tordai országgyűlés, amint tudjuk már, 1568-ban kimondja a vallásszabadságot, mely szerint „kiki azt a vallást követheti, amelyet inkább akar”. Ezzel szemben az angol unitarizmus

csak 1813-ban ismertetett el a törvényesen bevett vallások, illetve felekezetek sorában, bár ezt megelőzően nem kisebb tekintélyek, mint Newton, John Lock, Milton már határozottan unitárius nézetekeket vallottak Jézus személyét illetően. Szórványosan többször előfordult ugyan, hogy a bibliát kutató teológusok kétségbe vonták a szentháromság bibliai megalapozását, de az első komoly kísérlet unitárius irányban *Bidle János* (1615—1662-ig) részéről történt. Bidle kiváló oxfordi nevelő, majd Glouchesterben tanár, aki a bibliát tanulmányozta, szabadelvű magyarázatai miatt élete javarészét börtönben töltötte, közben azonban valahányszor kiszabadult nagy hallgatóság előtt prédikált Londonban. Bidle után állandó vitatkozások folytak a biblia magyarázatát illetően mind az anglikán, mind a dissenter (különvált) egyház kebelében. Ezek ellen hozta az angol parlament 1698-ban a Blasphemy Act nevű törvényt, mely szerint, aki a szentháromságot és Jézus istenségét kétségbevonja, börtönbüntetéssel sújtatik. Ezt a törvényt csak 1813-ban vonták vissza s az angol unitarizmus igazi kifejlődése is csak ezután vált lehetségessé. Az első unitárius gyülekezet 1774. április 17-én alakult Londonban az Essex utcában és megalapítása *Lindsey Theofil* (1723—1808) nevéhez fűződik. Lindsey anglikán lelkész volt s mint ilyennek alá kellett írnia az anglikán hitvallást. Ez sok lelki gyötrődésébe került, mert Jézuson és a szentlelken át tudott csak Istenhez imádkozni, aláírt fogadalma szerint. Sokáig tusakodott magában, míg ötvenéves korában végre elszánta magát.

Otthagyta biztos állását s téli hidegben neki-
vágott az útnak, hogy megpróbálja egy szabad-
elvű gyülekezetet összehozni. Pénze nem volt,
mert jövedelmét mindig a szegények között
osztotta szét, így sokszor gyalog kellett utaznia.
Londonban aztán barátainak és különösen
dr. Priestley Józsefnek a segítségével sikerül
összehozni egy szabadelvű gyülekezetet, melyet
nem annyira a hitbeni megegyezés, hanem a
hitigazságok elfogulatlan kutatásának a szere-
tete tartott össze. Lindsey nem volt nagy szó-
nok, sem kiváló teológus. Ami az embereket
vonzotta hozzá, az meleg emberszeretete és
nagy őszintesége volt, amellyel a vallásos kér-
désekkel kezelte. Mindenben ellentéte volt Priest-
ley, kinek az angol unitarizmus még többet
köszönhet.

Priestley (1735—1804.) már diák korában
egy féltucatnyi nyelvet beszélt, viszont nem
volt hajlandó aláírni az egyetemi esküt, mert abban
Ádám bűnbeeséséről és az eredendő bűnről volt
szó. Végre talált egy olyan egyetemet, ahol
semmit sem kellett aláírnia s itt végezte a teo-
lógiát, majd pár évig lelkészkedett egy eklézsiá-
ban. Közben Franklin Benjámint biztatására köny-
vet írt az elektromosságról, majd kémiai téren
munkálkodott. Végül elfogadta Leeds Északang-
lia legnagyobb dissenter gyülekezetének meghí-
vását és ismét prédikálni kezdett. Itt írt köny-
vecskéjét, Jézus ember voltáról, harmincegyezer
példányban sokszorosították. Priestley következő
évei lázas munkálkodásban telnek el, könyveket
ír, hitvitázik, prédikál s terjeszti minden módon
az unitarizmust. Az ő unitarizmusa tökéletes

racionalizmus volt. A józan ész számított egye-
dül a hittételek bírálataánál. Ellenfelei — mikor
a francia forradalom dicséretével még jobban
kihívta gyülekezetüket — végül is felbéreltek egy
esomó külvárosi suhancot és leromboltatták velük
lakását. Priestley alig tudta megmenteni puszta
életét. Az alattomos üldözés ellene alattomos
eszközökkel tovább folyt, úgy, hogy Priestley
végül is kivándorolt Amerikába, ahol nagy tisz-
telettel fogadták és élete utolsó tiz évét nyugod-
tan és boldogan töltötte el. Munkái, a természet-
tudományi munkákat kivéve, huszonöt vaskos
kötetet tesznek ki. A világ most is nagy tiszte-
letben tartja nevét, mint kémikusét, ő azonban
sokkal fontosabbnak tartotta a vallás terén vég-
zett tisztító munkáját.

Priestley után az angol unitarizmus egyre
erősödött, különösen amikor 1813-ban vissza-
vonták a Blasphemy Act-et. 1825-ben megalá-
kul a Brit és Külföldi Unitárius Társulat, mely
azután már intézményesen terjesztette a szabad-
elvű kereszténység evangéliumát. A külső befo-
lyásoktól szabadulva, most már elérkezett az
ideje a belső reformnak. Mind mostanáig az
angol unitáriusok minden erejüket a hittételek
kikristályosítására és az orthodoxia elleni küz-
delemre fordították, következésképpen a vallá-
sos érzések művelése elhanyagolódott. Vallásuk
inkább a fej, mint a sziv terméke volt, templo-
maik nagyrésze hidegségével és szellemetlen-
ségével tünt ki.* Ezt az annyira szükséges

* Wilbur: Our Unitarian Heritage 383. old.

belső megújulást Martineau Jakab hajtotta végre (1805—1900).

Martineau Norwich-ban született. Először mérnöknek készült. Megváltoztatta azonban szándékát és papi vizsgát tett. Lelkész volt Dublinban, Liverpoolban, majd a Manchester New College nevű papnevelő intézetben tanár lett s keze alól került ki az angol unitáriusság lelkeszeinek tulnyomóan nagy többsége. Több kiváló vallásfilozófiai munkát írt, több kötet beszédet adott ki s felekezetét messze túlszárnyaló hirnévre tett szert. Meghalt 1900-ban, 95 éves korában Londonban.

Miben rejlett Martineau korszakalkotó fontosságának titka az unitarizmus szellem történetében? Wilbur azt mondja: „Befolyása alatt az angol unitáriusok felhagytak az Irás textusaira való szolgáló támaszkodásukkal és ezen túl az volt a céljuk, hogy hitük mindenkor észszerű legyen; a csodákat többé nem tekintették döntő fontosságúknak... és Jézust most már teljesen embernek állították. **

Dr. Martineau teológiájának alapvető elve az ő theizmusa. Sokan azt mondanák, hogy azért theisták, mert keresztények: Jézus tekintélyének az alapján hisznek Istenben. Dr. Martineau viszont azért keresztény, mert theista. Hisz Krisztusban, mert ő is hallja azt az isteni hangot, amelyet Jézus hallott volt.*** Itt van az a lelkünk mélyén meghallott isteni hang

** U. O. 384. old.

*** Jackson: James Martineau, a Study und Biography 182. old.

melyet értelmileg ha kifejezünk, kapjuk a hitelveket. E kettőnek a viszonyát, hogy vajjon helyesen van-e kifejezve az a hang, állandó ellenőrzés alatt tartja a ráció, az ész. Mi lehetne más az unitarizmus feladata, mint ügyelni arra, hogy lelkünk Isten-érzete helyesen fejeződjék ki, azaz, hogy hitelveink tényleges élmények kifejezései legyenek.

Nézzük most már az egyes egyházközségek életét. Minthogy minden vallásos megnyilatkozás külsőleg az istentiszteletben jut kifejeződésre, nézzük végig egy istentiszteletnek a lefolyását, vagy gondolatban vegyünk részt egy angol unitárius istentiszteletben. — Ha beme gyünk egy angol unitárius templomba, már a templom külseje azt a benyomást kelti bennünk, mintha egy katolikus templomba tévedtünk volna, azzal a különbséggel, hogy innen hiányzik az oltár. Az a misztikus félhomály, a csúcsíves ablakok freskógyűjteményének szin pompája, a pap különös, a mienktől elütő öltözete, mondatai, melyeket a hivek utána mondanak, a a Miatyánk éneklése, a templomi kórus szereplése, mind-mind ezt a benyomást látszanak erősíteni az emberben. Az istentisztelet természet szerűleg két részre tagolódik. Az egyik a liturgikus rész, amelyben lelkész és gyülekezet részt vesznek. A másik részt az egyházi beszéd tölti ki. A liturgikus rész vagy egy imával, vagy a templomi kórus belépő énekével veszi kezdetét, majd a lelkész a szertartásos könyvből egy, a hivek által is követhető mondatokból és feleletekből összeállított részt olvas fel. Azután a Bibliából olvas fel kétszer, miközbe

a kórus, vagy a hivek énekelnek a közös énekeskönyvből, vagy kiváló egyházi zeneszerzőktől négyszólamú darabokat adnak elő, miáltal nagyon vonzóvá teszik az egész istentiszteletet. Ezután következik a beszéd, melyet a megáldás zár be.

Az angolok rendkívül nagy súlyt fektetnek a vallásos nevelésre. Amikor a gyermek elhagyja az 5—6 évet, már rendszeres vallás-
oktatásban részesül az u. n. Sunday School-ban. (Vasárnapi iskola.) A vasárnapi iskolában a gyermekek korának, értelmi fejlettségének megfelelően több osztály van s mindenikben hivattott, vagy erre képesített személyek (lehetnek világiak is) végzik a hitoktatást. A lelkész főleg a felnőttekkel foglalkozik 18 évtől fölfelé. Itt már komolyabb kérdésekről folyik a szó: gazdasági, politikai, társadalmi problémák vetődnek fel, amelyeket rendszeren viták zárnak be. Figyelmet érdemel némely egyházközségben a Church Brigade, az egyházi hadsereg, mely a vallásos összetartozandóság ápolására szervekedett és ezekből alakul tényleg az illető egyházközség jövőendő hadserege. A Church Brigade jól megfér a vasárnapi iskola keretein belül, zenekaruk, egyházi jelvényük, zászlójuk van s minden vasárnap zeneszó mellett vonulnak fel a templomba. Különös szerepük van ezeknek nagy vallásos processziók alkalmával, mint amilyen a pünkösdi-vasárnapi nagy felvonulás, amelyen minden felekezet részt vesz.

Megemlítésre méltó körülmény már csak azért is, mert tanulhatnánk ebben a tekintetben az angoloktól: az angol vasárnap megünneplése.

Az angol vallásos érzület komolyságát mi sem jellemzi jobban, mint az a mód, ahogyan a vasárnapot megünneplik. Ha el tudjuk képzelni, hogy az angol mennyire szereti a sportot, szórakozást, akkor még inkább tudjuk értékelni azt a magatartást, melyeket az ünnepek megtartásánál, különösen a vasárnap tiszteletbentartásánál mutat. Szombaton kirándul, hegyeket mászik, sportol olyan szenvedélyesen, ahogy tőle kitelik, vasárnap nem lépne a sportpályára a világ minden kincséért. Az angol ember előtt a vasárnap szent a szó legnemesebb értelmében.

Végezetül szóljunk valamit az angol unitarizmus mai állásáról. A XX. század unitarizmusa nem egészen a Martineau adta irányban halad. Letért erről a szociális munka mezejére. Filantrópikus természetű problémákkal foglalkozott és a keresztény életet a társadalom igazságtalanságainak orvoslásában vélte megvalósítani. Szociálizmus, kapitalizmus, szegényügy, egészségügy, gyermekgondozás, melyek az angol unitáriusságot foglalkoztatták s közben majdnem elfeledték, hogy a keresztény élet éppen abban áll, hogy mindezeket Istenen át, az Ő akaratának kutatása útján a tőle nyert lelki adományok segítségével lehet csak szolgálni. — A legújabb nemzedék már visszatérőben van a *lelkiút felé* s különösen amióta a szervezeti kérdéseket is az utóbbi években sikerült megoldani (ezelőtt széteső volt az angol unitáriusság egyházi szervezete) a legjobb úton vannak az unitarizmus igazi megélése felé.

Darkó Béla.

Hall Alfréd

az 1937. évi oxfordi unitárius világkongresszus elnöke

Még sokan emlékezünk arra a fehérhajú, mosolygóstekintetű angol lelkész testvérünkre, aki 1935. szeptemberében az erdélyi és a budapesti gyülekezeteket meglátogatva mindnyájunk számára az egész világ unitáriusai testvéri üdvözlését és baráti együttérzését tolmácsolta. Testvértelen sorsunkban jólesett a baráti kézfogás. Fáradt lelkünknek gyógyító balzsam volt a megnyilatkozott lélekközösség vállalása,

Dr. Hall Alfréd régi angol unitárius családból származott, saját lelke hívó szavára hallgatva kezdi meg teológiai tanulmányait. Azoknak befejeztével hitben erős és eredményekben gazdag lelkészi munkára tekinthet vissza. Ma, munkássága 35-ik esztendejében harmadik lelkészi állomáshelyén a nagy gyáripari központban, Sheffieldben egyike a legtekintélyesebb lelképásztoroknak. Kétesztendőn keresztül elnöke az angol unitáriusok szövetségének s ő az első lelkész, akit erre a magas tisztségre megválasztottak. Munkássága azonban hamar túlterjedt országa határain, könyvei és munkái, melyek tudós mesterének, a nagy angol vallásbölcész Martineának szellemét tükrözik vissza, nagy olvasottságnak örvendenek. Egyik munkáját dr. Kiss Elek teológiai tanárunk „Egy Unitárius Hitvilága” címen magyarra is lefor-

Dr. Hall Alfréd
az oxfordi unitárius világkongresszus elnöke

dította, s körünkben is szép elismerést aratott.

Az 1934. évi kopenhágai unitárius világgongresszus választotta meg a világ unitárius és szabadelvű keresztényeit egybekapcsoló szövetség elnökévé s e minőségében látogatott meg minket is. Személyének súlya és egyéniségének varázsa emelte őt valóban arra a magaslatra, hogy benne az unitárius gondolat és szellem igazi képviselőjét tiszteljük s vele együtt örveztünk, amikor az amerikai unitárius teológiai fakultás az elmúlt őszön a *honoris causae* teológiai doktor díszes címével ruházta fel. Az idei nyáron Oxfordban az ő elnöklete alatt fog ülésezni a világ unitáriusainak parlamentje s nyugodt lélekkel nézünk azok elé a tanácskozások elé, melyek az ő elnöklete alatt fognak lefolyni. Bölcs mérséklete és mélyen vallásos lelke biztos vezető lesz, hogy a nézetek különféleségében a szív egységét és az eljövendő ország békeségét munkáljuk.

Az oxfordi Manchester College szép tanácstermében tartják meg a XII. unitárius világggyűlés tanácskozásait 1937. augusztus 3—8. napjain. Az unitárius világszövetség megalakulásáról és fejlődéstörténetéről évkönyvünk tavalyi számában már rövid ismertetést közöltünk. A jelen évi kongresszus a nagy számbavétel, az unitárius lélek adventi tanácskozása lesz. A kongresszus három vezető előadását, Prof. dr. Kurt Leese, Németország: „Vallásos hitünk”, Prof. R. Holt, Anglia: „Szociális feladataink” és Rev. dr. Fred Eliot, Amerika: „Az unitárius kereszténység jövője” címmel tartják. Minden reggel áhitat vezet be a tanácskozásokat, me-

lyeket a különböző országok kiküldöttei tartanak. Magyar részről Szent-Iványi Sándor teológiai tanár szolgál. Az ünnepi Istentiszteleten prédikál dr. G. Proháczka, a cseh egyház pátriárkája és urvacsorát oszt J. H. Weatherall, az oxfordi Manchester College dékánja. A kongresszus tanácskozásait négy csoportba fogja lefolytatni, melyek külön-külön megvitatják a szabadelvű kereszténység feladatait a teológiai, egyházpolitikai, nevelői és szociális feladatok terén.

A konferenciát megelőzően július 29.—augusztus 2. napjain a Leyden International Bureau, augusztus 2—3. napjain pedig a nemzetközi unitárius nőszövetség tartja meg tanácskozásait. Mindkettő programján érdekes előadások és az egyes országok kiküldötteinek beszámolóí szerepelnek.

A mi unitárius világszövetségi gyűléseinket közvetlenül megelőzően tartják meg tanácskozásait a világ protestáns és görögkeleti egyházait magában egyesítő stocholmi mozgalom, mely a keresztény élet gyakorlati kérdéseit veszi vizsgálat tárgyává. Ezeken a gyűléseken is jelen lesz az unitarizmus néhány képviselője megfigyelői minőségben, köztük dr. Robert C. Dexter, az amerikai unitáriusok nagy szociálpolitikusa, országának elismert szaktekintélye.

Fontos és szükséges, hogy ott, ahol a nemzetközi unitárius élet jövője alapjait lerakják, ahol új vezetőség kerül nemcsak a világszövetség élére, de ahol jelen lesznek az angol és amerikai unitárius egyházak új vezetői s mellettük a holland és a svájci szabadelvű

protestánsok irányunkban újabban egyre nagyobb érdeklődést tanúsító kiküldöttei, a csonka ország magyar unitáriusságának is méltó képviselőjéről kell gondoskodnia, hogy erdélyi testvéreinkkel együtt az ősforrás életerejéről, hitének tisztaságáról bizonyosságot tehessünk. Az unitárius gondolat legrégebbi egyháza a magyar unitarizmus ne csak történeti múltjának szépségeivel, de a jelen életben is jövőtépítő feladatainak vállalásán és kinyilatkoztatásán keresztül álljon a gáton, ahol együtt dolgozunk a terhekben súlyos, de lelki szépségekben gazdag jövő építésén.

Ferencs József.

Lukács evangéliuma

A múlt évben ezen a helyen néhány utbagazítást közöltünk arra vonatkozólag, hogy miképen kell a szentírást olvasni. Akkor azt ajánlottuk, hogy a Jézus életét és tanításait megismerni kívánó ember vegye a kezébe Lukács evangéliumát és olvassa el azt. Ebben az esztendőben a naptári részben a vasárnapok és az ünnepek mellé feljegyezve találjuk Lukács evangéliumának egyes részeit, amelyek a legszebbek és legértékesebbek Jézus élete és tanításai szempontjából. Ha tehát egy egész éven át komolyan bele akarunk merülni az evangéliumba, csak ezt a naptárt kell figyelemmel kísérenünk és az ott megjelölt részeket készséges lélekkel tanulmányoznunk. Aki így olvassa egy éven át azt az evangéliumot, az többet nem is teszi le a szentírást, annyira megszereti s az első könyv után sorra fogja venni a többit is.

Mielőtt azonban Lukács evangéliumának olvasásához fognánk, próbáljunk számot adni magunknak, hogy miért éppen ezzel a könyvvel kezdjük a szentírás olvasását. Az Isten megismerésének és az erkölcsi példaadásnak legnagyobb és legmélyebb lelke a názáreti Jézus, akit nem múlt felül senki a világtörténelemben. Ennek a roppant gazdagságú emberi életnek a leírását adják az evangéliumok. Még pedig az első három többé-kevésbé történeti alapon (Máté,

Márk és Lukács), míg a negyedik egy nagy hitű keresztény színes eszmevilágán keresztül tükrözve (János). Az első hármát nevezzük ezért *történeti evangéliumnak*. Már most a három evangélium közül az igazi történelemhez a leghűségesebb éppen a Lukácsé. Ez az oka annak, hogy az olvasást vele kezdjük meg.

Jézus halála és megdicsőülése után az ő tanítványai terjesztették tanításait és elmondották hallgatóiknak az ő életének és halálának lefolyását. Ez az apostoli tanítás a szem- és fültanuk közvetlen élményein, nem pedig valami könyvismereten alapult. Jézus élete és tanítása az apostolok emlékezetében élt. Az ő tanítványaik írták le elsőnek azt, amit tőlük hallottak. Egyesek lelkét inkább tanításai ragadták meg s így keletkezett egy irat, amelynek a címe: „Az Ur szavai“. Mások képzeletét inkább Jézusnak hősi erőfeszítése ragadta meg, mellyel Isten országát akarta megalapítani itt a földön. Ezeknek az írása mai napig benne van a bibliában: ez a Márk evangéliuma. Az Ur szavai c. irat nem került bele az újszövetségbe úgy, ahogyan megírták, hanem csak feldolgozva. Márk evangéliumát, mint életrajzot véve alapul, egy zsidó származású egyházi ember: Máté és egy görög orvos: Lukács kiegészítették az életrajzot Jézus tanításával. Tehát Máté és Lukács evangéliumában együtt van mindaz, amit az utókor egyáltalán tudhat a názáreti Jézusról: az Emberfiáról.

Amint az evangéliumokból tisztán látható Jézus a zsidó szűkkeblű nemzeti önzés áldozata lett. Jézus az első és a legnagyobb a törté-

nelemben, aki az egyetemes (univerzális) szeretetet tette saját lelke legfőbb ékességévé s ezt követelte meg azoktól is, akik követni akarták. Szemben álltak vele a zsidó nép vezetői az úgynevezett farizeusok, akik a zsidó elkülönülésnek (partikularizmusnak) voltak a hivei s fő elvük az volt: elsősorban zsidót kell szeretni, a második, harmadik sorban pedig senki sincs. Mert a többi népek csak tizedrangúak, csak hitvány barbárok (gójim), akikkel egy jó zsidó, egy jó farizeus (ez a szó elkülönítőt, partikularistát jelent) mitsem törődik. Jézus tehát a farizeusokkal szemben az egyetemes szeretet képviselője, a legnagyobb univerzalista, aki e magatartásáért, az emberi nem igazi üdvösségéért, amely nem más, mint a mindenkire kiterjedő szeretet, elszenvedte a szörnyű, de bizonyágtevő kereszt-halált. Így mutatta meg, hogy a szeretet több, erősebb, mint a halál.

Nos Jézusnak ezt az igazi jelentőségét, az ő egyetemes emberszeretetét a görög Lukács ábrázolta ki az ő evangéliumában. Míg a másik: a zsidó származású Máté ezt az igazi Jézust elhomályosította, sőt a zsidó nemzeti szűkkeblűség színeivel festette át. Ez érthető, ha tekintetbe vesszük, hogy Máté zsidó és célja volt a zsidó népet vezetőivel szemben megnyerni Jézusnak. Ez pedig nem ment másképp, minthogy Jézust kellett közelíteni a zsidó felfogáshoz, mert az ellenkező irányú törekvés a zsidó lélek maradiságán megtört. S mivel a felekezetiesség oly rokon természetű jelenség a zsidó szűkkeblűséggel, ne csodálkozzunk, hogy a kialakuló keresztény egyház Krisztus után a negyedik

században Máté evangéliumát helyezte legelőre az újszövetségi könyvek sorozatában. De ez azután egy újabb homályosításnak, egy újabb torzításnak kezdete lett. Az egyház sok mindent nem talált meg Jézus életében, amire neki szüksége volt. Így például az egyházalapítás történetét. Vagy a keresztesítés megparancsolását (az evangélium utolsó versei). Tehát csinálni kellett ilyen történeteket. Az efféle úgynevezett „későbbi betoldások” mind Máté evangéliumában, az egyház által annyira kedvelt iratban találhatók.

Harmadik torzítása ennek az evangéliumnak, hogy írója szerette a nagyszabású, széles fogású beszédeket. Ezért minden hasonlót egybehozott s egy helyen mondattott el Jánossal. Persze a történelmi valószínűség kárára. Jellemző példa erre a Hegyibeszéd, amely Máténál három fejezet, míg Lukácsnál nem is egy egész. Máté Jézussal egy nagyszabású tanközlést mondott, amelyben együtt van az egész keresztesítés. Lukács azonban ragaszkodik az eredeti hegyi beszédhez, amely lángoló lila s egyetlen eszme tüze: Szeress!

Nos e hátrányok, e torzítások mind hiányoznak Lukácsnál. Az ő Jézusa az igazi Jézus, akinek tanításából Máté éppen a legforradalmibb igazságokat hallgatja el, amelyek mind elvesztek volna, ha ez a lánglelkű görög le nem írja őket. Ilyen remekek pl. a könyörülő szamaritánus, a gazdag és a Lázár, a farizeus és a publikánus, továbbá a tékozló fiú története. Hogy ezeket Máté miért nem közölte, az könnyen érthető, csak el kell olvasni a történeteket.

Hiszen a könyörülő szamaritánusnak mint példaképnek odaállítására egy zsidó ember elé, hallatlan merészség volt Jézus részéről, aki látta, hogy a zsidók, hogy utálják a szamaritánusokat. Vagy egy rómaiakkal cimboráló vámszedőről (publikánusról) azt állítani, hogy az megigazult a templomban, míg a farizeus nem, ez olyan kihívás volt a zsidó társadalom önelégültségével szemben, amelyet nem tudtak Jézusnak megbocsátani. S hogy a bűnösök barátja volt s egy megtértet többre tartott, mint kilencvenkilenc úgynevezett igazat (farizeus), ez meg egyenesen gyanusnak tüntette fel erkölcsi érzületét abban a vallási környezetben, amely csupán a külsőségek megtartásától tette függővé, hogy valaki igaz ember, vagy sem.

Ezekből a példázatokból látszik ki leginkább Jézus hallatlan forradalmisága a szellem, a vallás területén. És ezt az izzig-vérig forradalmi lelkületet csupán Lukács tudta jól kihangsúlyozni evangéliumában.

Ez a forradalom a szeretet forradalma volt, a hazugság, a gyűlölet maradiságával szemben. Ez a világot átfogó roppant feszülés, amit mi emberek Szeretetlenek nevezünk. Lukács evangéliumából csak úgy árad felénk. Ennek a szeretetlenek hangsúlyozott ábrázolása teszi örökre modernné ezt a felülmulhatatlanul szép irást. Nincs az a szociális reformer, aki jobban hangsúlyozná a szegény iránt való kötelességet, mint a gazdag és a Lázár példázata. Vagy a gazdag ifjú jelenete, amelyben Jézus kifogyhatatlan szeretete oly sötét, tragikus háttérrel kap. Itt ezekben a jelenetekben más oldalról hangsúlyo-

zódik Jézus univerzalizmusa. Az üdvösség a nagy tömegeké, a millióké szemben az önző gazdagság partikularizmusával, amely csak a beérkezetteket, a megtollasodottakat, a bőségben fürdőket tartja százszázalékos embereknek. Hallatlanul új ez a felfogás még ma is és mindaddig, míg a tisztos szegénység becsülete e földön, az emberiség világában fel nem fedeztetik. Ez a felfedezés nagyobb lesz minden eddiginél s az emberek csodálkozva fogják felismerni, hogy e nagy teljesítményhez egy kétezeréves személyiség, az emberi tökéletesség eszményképe: a názáreti Jézus segítette hozzá őket.

Azért, mert ilyen újságokkal, ilyen megkapó paradoxonokkal találkozunk lépten-nyomon Jézus evangéliumában, olvasnunk kell azt és át kell élnünk azt. Nem könnyű feladat, mert a szeretet megvalósítása a legnehezebb dolgok közé tartozik. De éppen ezért meglepőbb és megdöbbentőbb történet ez az evangélium minden más modern írásnál. Jézus evangéliuma a jövőnek írása, mint, ahogy a jövő zenéje az emberi jóakarát a mának irtózatosságyűlölködésével szemben.

Iván László.

Mibe kerül egy új templom?

Az új templomok mérlegét rendes körülmények között mérnökök, építőmesterek és tudós számfejtők készítik el. Jelen esetben azonban *unitárius templomról* van szó és ez éppen eléggé indokolja azt, hogy Isten szolgája állítsa össze a számadásait.

A pestszentlőrinci unitárius templomhoz elválaszthatatlanul hozzáépült a gyülekezeti ház is. Ezért a mérlegen együtt hagyom a kettős épületet, mint az imádság és a munka, a vallás és az élet két édes ikertestvérét. Együtt nőttek ki egy kis lélekszámú gyülekezet nagy szegénységéből, hogy egyszerre szolgálhassák az Isten dicsőségét és az ember üdvösségét.

Az unitárius templom más templomokhoz viszonyítva, aránylag nem sok pénzbe kerül. A pestszentlőrinci templom például egész összegre kikerekítve mindössze *tizenkilencezer pengőből* épült fel és ebben benne van a gyülekezeti ház és a tanácsterem költsége is. *Ehhez az összeghez azonban*, hogy templom lehessen belőle, *roppant nagy hitet* kellett még hozzáadni. Mert, ha egy mérnök újra megrajzolná a pestszentlőrinci templom terveit és ha egy építőmester újra kiszámítaná a tervek kivitelének költségeit, a tizenkilencezer pengő kevésnek bizonyulna a megvalósításhoz. *A számelmélet és a gyakorlati kivitel közötti különbség apróra váltva mutatja a*

hit értékét és súlyát az unitárius templom építésénél.

Könnyű tudni azt, hogy lesz templomunk, ha a költségvetés végösszege és a meglévő pénzfedezetünk összege egyezik. De *nehezebb hinni*, hogy akkor is lesz templomunk, ha a szükséges összegnek még egyharmad része sincs a kezünkben. A pestszentlőrinci templom pedig így épült fel. Kiinduló pontja, hajtóereje és segítője egész végig nem a pénz, hanem a hit volt. Ennek a kis gyülekezetnek *kellett* a templom és ez a lelki szükségérzet felkorbácsolta a hívek életének mélyéről a hitet, hogy azzal pótoljanak minden anyagi hiányt. Úgy volt ez a gyülekezet a templommal, mint a szegény gyermekek beteg édesanyjukkal. Amikor nincsen fedezet orvosi költségekre, gyógyszerre, mégis annyira szeretik édesanyjukat, hogy viszik a leghíresebb tudós professzorhoz, mert érzik, hogy egyedül ő segíthet, ő gyógyíthatja meg s mikor már megindul a javulás folyamatja, odaáldozzák, eladják mindenüket, lemondanak minden más örömről, a legszentebb öröméért.

A szegénység erejével is lehet templomot építeni, de csak úgy ha megvan hozzá a minden nehézséget és akadályt áthidalni képes a hit. A hit abban, hogy lesz egy unitárius mérnök, aki lelkes odaadással megrajzolja és a legapróbb részleteiben is kidolgozza a templom terveit minden ellenszolgáltatás nélkül. A szentlőrinci templom terveit így készítette el Máthé Géza építésmérnök, vallása és egyháza iránti szeretetből. A meglévő tervek azonban szintén csak a hit erejével épülnek templommá. *Ezt a hitet a gyü-*

lekezet tagjai kell, hogy hozzáadják az építkezéshez. Különben az ők munkájuk kezdődik legkorábban és ér véget legkésőbb. Hosszú esztendőkön

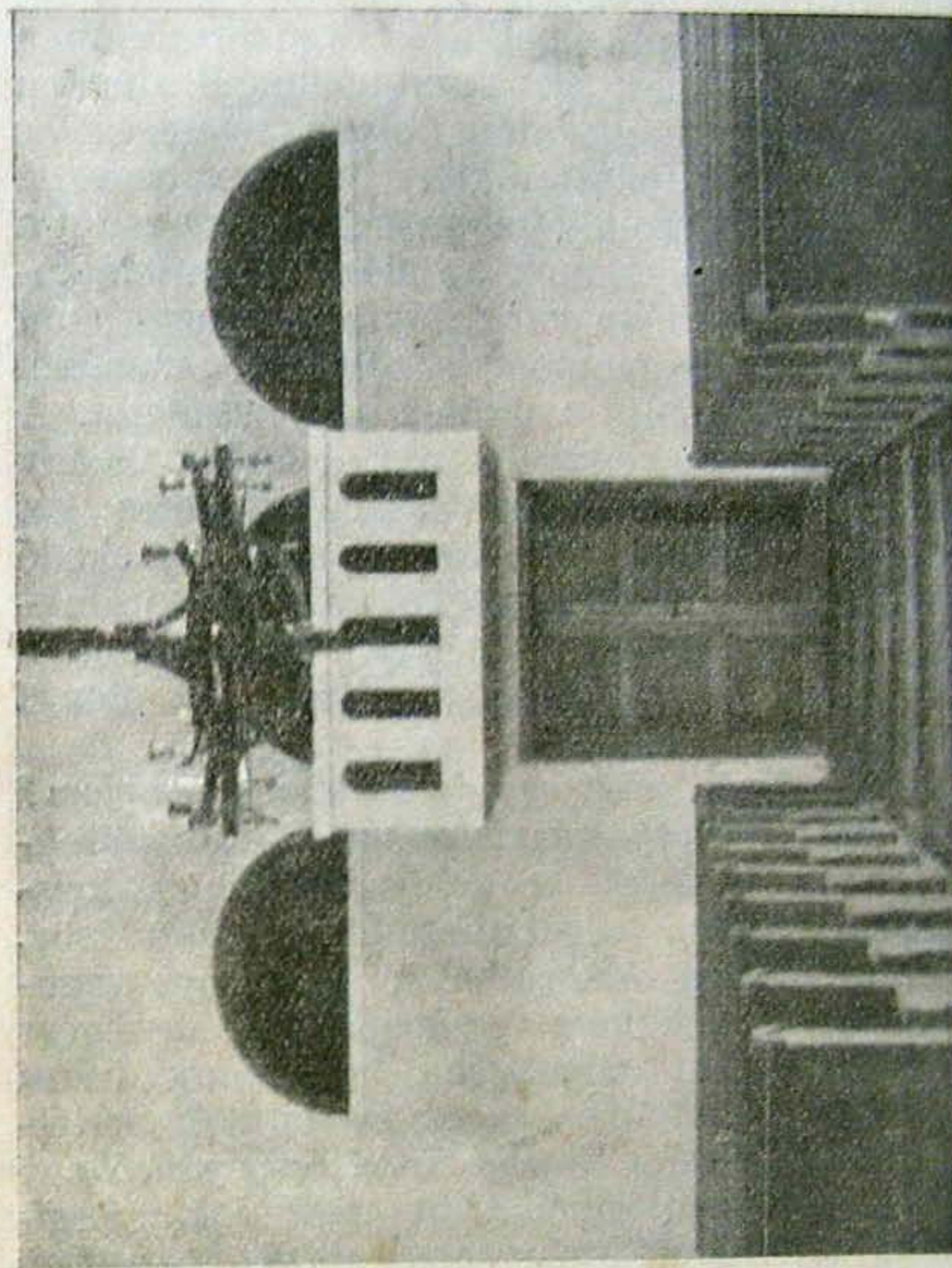
A pestszentlőrinci unitárius templom

keresztül a templom gondolatához kell összevonják minden erejüket. Álmodni kell róla éjről-éjre, beszélgetni nap-nap után és minden filléradozatot a templom képére helyezni, hogy

ezek az életcseppek átkristályosodjanak s lassan minden szemernyi áldozatból legalább egy darab téglá legyen. A mérnöki tervekre bizony — ha nem elég a pénzünk — sok könnyet hullatunk, amíg a vonalait beültetjük a földbe és talpraállítjuk a kéklő égbolt alá. Amikor a gyülekezet lelkében kialakult, életrejegecesedett a templom, akkor megkezdődik a munka. Ez a legszebb fejezete az unitárius templomok építéstörténetének. Olyan, mintha az istenországa feszítené roppant erőit benne. Megcsattogtatja fenséges szárnyait a lelkesedés, a lassan ébresztett öntudat kiosztogatja a munkáeszközöket kicsinynek és nagyoknak. Suhannak az ásók a drága magyar földben, csattog a kalapács, sikolt a fűrész, pattognak a fehér mészszemecskék a vízben, röpülnek a téglák kézből-kézbe, formálódnak a gerendák, nőnek a vastraverzák és ezt az imádságos igyekezetet templomi egységbe fogja össze egy megértett gondolat: *amit a hívek végeznek az építő munkából, az nem kerül pénzbe.* Nyugdíjas emberek, mintha megfiatalodnának, reggeltől estig dolgoznak. Kenyérkereső napi munkájukból a többiek nem családjukhoz, hanem az épülő templomhoz sietnek, hogy ők is dolgozzanak. Aki teheti, most veszi ki a nyári szabadságát, mert az osztályrészét mindenki hordozni akarja.

A pestszentlőrinci templom építéstörténetének ezt a fejezetét végigéltem és úgy érzem, hogy soha sem tudok eléggé hálás lenni érte a jó Istennek, mert életemnek ez volt a legszebb élménye. Látni azt, hogy a kis egyházközségnek minden tagja a megpattanásig feszült oda-

adással és valami leírhatatlan szent vágyódással napestig dolgozik, velük együtt boldogan

A pestszentlőrinci unitárius templom belseje

és Isten iránti alázatos hálával rámosolyogni minden egyes fölrakott téglára, érezni fokról-fokra a beteljesülés örömét, fölé ez a legszebb

prédikáció megnyugtató ajándékával is. A vasárnapi istentisztelet után, hétfőn reggel felvenni a munka palástját és úgy dolgozni végig a hetet, a templom emelkedő falain lezuhanni a hívek lelkéig, mert ők mind felemelkednek a királyi papság magaslatáig, olyan nyereség ez híveknek és lelkipásztoroknak, amelyet csak az épülő templom szolgálatában szokott megadni a gondviselő Isten. Ennek az alázatos önfeláldozásnak kettős értéke van: egyfelől hihetetlenül lecsökkenti a templomépités költségeit, másfelől pedig összehangolja a gyülekezet lelkületét. A közös munkában egybeforrnak a lelkek és így kevés pénzzel, nagy odaadással egyszerre két templomot építünk: azt az ég felé emelkedő drága épületet, amely hajlékot ad a zsoldosainknak és imádságainknak és egy lelki épületet is, amely belül lakozik a falak között és élettelt tölti meg az Isten házáat.

Mibe kerül tehát egy új unitárius templom? Többé, mint bármely más Isten-hajlék. Lehetetlennek látszó feladatok megoldására képes, kristálytisztá hitbe, vége láthatatlan lemondásba, fölbecsülhetetlen áldozatokba, tengernyi aggodalomba, sok-sok könnyes imádságba, egy egész gyülekezet lelki egységébe, vallásunk iránti határtalan szeretetbe, öregek és fiatalok veritékes munkájába — és *alig tíz-húszezer pengőbe.*

A pestszentlőrinci templomot sokan segítették, de végeredményében mégis az ottani gyülekezetünk tagjai építették. A templomokat különben mindig segítik. Csak a megkezdés és a kivitelezés munkáját kell, hogy vállalják a templomra vágyó gyülekezetek.

Ez a számadás nemcsak az unitárius hit, áldozat, munka és élet bizonyítványa, hanem Isten felé indult zarándok is, aki utitársakat keres. A csonka hazában sok helyen vannak egy-két százan egy csoportban élő unitáriusok, akik iskolákban, városi tanácstermekben, vagy másvallású hívek átengedett templomaiban gyűlnek össze időnként istentiszteletre. Mi nemcsak önmagunkért, hanem ezekért a szórványokért is építettük a templomot. A megjárt úton már könnyebb másodszor végigmenni. A pestszentlőrinci templom apró, kis testvér imaházakért sikolt. *Miért ne építhetnénk több templomot is, ha úgy igazán unitárius módra élni akarunk.* Még ha igaz volna is, hogy szegények vagyunk, a hit, odaadás és a lemondás a templomépitéseknél sok pénzt pótol. És „akik az Urban bíznak, erejük megújul, szárnyra kelnek, mint a sas-keselyűk, futnak és nem fáradnak el“, akik azonban el sem indultak soha és mégis elfáradtak már, azokkal még az Isten sem teszen csodát.

Pethő István.

Az Unitárius Nőszövetség

öt év (1931–35.) adatainak tükrében

Az „Unitárius Értesítő” szerkesztőjének s jelen sorok írójának egyik alkalmi beszélgetése során vetődött fel a gondolat: a fönt megjelölt alapon vázolni meg az Unitárius Nőszövetség képét.

Mit jelent a sokszor kiejtett szó: Unitárius Nőszövetség?

Jelenti néhány tiz jólelkű, melegszívű unitárius asszony összefogását minden esetben, mikor magyar-, felebaráti- és unitárius érdekmunkát, vagy áldozatot, vagy mindkettőt kíván.

Számokban jelentett a megalakuláskor (1922) 6 tagból álló tisztkart, 15 alapító (500–500 k.) és 115 bejegyzett, de valóságban már akkor is jóval kevesebb tagot. Ma jelent mintegy 70 olyan tagot, mint aminőre a fönt jelzett meghatározás illik.

Hová lett a 115 és 70 közötti különbözet? Részben elhaltak, részben elköltöztek, ez a kisebb hányad. A legnagyobb és egyben legszomorúbb veszteség azok felől éri a Szövetséget, kiknek lelkét nem ösztönzi a vágy: beletartozni vagy munkával, vagy áldozattal bár abba a közösségbe, amelyben áldozhatnának az unitárius összetartás érzésének. Sajnos, ide kell soroznunk nem egy-két olyan testvérünket is, akiket családjuk *patinás unitárius volta* még

akkor is kötelezhetne az egyetlen unitárius női közösségbe, ha netán erre egyénileg semmi készség nincs a lelkükben.

1935-ben összesen 37-en fizettek tagdíjat 103 P. értékben. Mégis a rideg számok lehangoló eredményét enyhíti az az örvendetes tény, hogy alkalmi hívásra az év folyamán, mint cserkész-zászló-, úrasztali terítő, templomi feszerelés beszerzésére, egy-egy árva gyermek ellátására, jótékony célra, egy-egy templomi hangversenyre, v. műsorosestre szóló hívásunkra s évenként egyszer, karácsonykor táborra bővül az Unitárius Nőszövetség különben kicsiny serege.

Ilyenkor hívó szavunkra összetoborzódnak a különben távolmaradók is és — legnagyobb örömünkre közzénk jön sok olyan testvérünk is, kiket szeretteik unitárius volta kapcsol hozzánk.

Közelebbi tervünk odairányul, hogy minden szórvány szervezze meg helyi Nőszövetségét, mely a központi szerv fiókjaként, a központi szervevel karöltve végezné a maga feladatait. Hála Istennek és az áldozatos munkára olyan nagy készséget tanusító pestszentlőrinci testvéreinknek, Pestszentlőrincen f. év november havában már megalakult a Nőszövetség fiókja s minden remény megvan arra, hogy szép eredményekre fog rámutathatni. A többi helyen alakulóban van. Itt könyveljük el nagy örömmel azt a tényt, hogy Kispesten nincs ugyan fiókunk még, de azért igen szépen kiépített szegénygondozás folyik.

Az Unitárius Nőszövetség munkája: sze-

génygondozás és segélyezés, beteglátogatás, gyámszülőtársaság útján egy-egy lélek hathatós és rendszeres segítése, a tanuló ifjúság segélyezése pénzzel és természetbeni adománnyal, hangverseny-, teaest rendezés, gyűjtés bizonyos meghatározott célra, a karácsonyi szeretetmunka, havonként egy gyűlés és évente egy közgyűlés útján.

A rendes havi értekezlet ideje: október-május hónapokban, mindenkor a hónap második csütörtökén d. u. 5 órakor a Nőszövetség saját helyiségében, V. ker. Koháry-u. 4. I. em. 7. ajtó. 1937. január havától — a hónap negyedik hétfőjének délutánjára — 4—7 óra között — egy-egy csésze tea mellett végbemenő testvéri találkozást tervezünk Otthonunkban.

A valóban testvéri alapon nyugvó szegénygondozó munka feltételei: (a gondozásra szorulóknak mindennemű és rendű lajstroma, a gondozásra vállalkozók) megvannak s keresztülvihető lenne sorainkban a szegénygondozásnak ideális módja: a családok rendszeres látogatása, ha megfelelő anyagi eszközök nem hiányoznának, hogy t. i. legalább a legégetőbb esetekben lehetne mindenütt anyagi segítséget is nyújtani a látogatások során. Ennek hiányában be kell érünk jelenben azzal, hogy a segítségért hozzánkfordulókon segítünk, a rendelkezésünkre álló anyagi lehetőségen belül.

Az elmúlt öt esztendő folyamán 122 családot és 53 magányost segélyeztünk 883 P. értékű élelmiszerrel és 4489 P készpénzzel, (Ezekben az összegekben nem foglaltatnak benn

a karácsonyi akciók kapcsán kiosztott segélyek) és pedig:

10	P aluli segélyben részesültek	55-en
10—20	" " " "	36 "
20—30	" " " "	30 "
30—40	" " " "	18 "
40—50	" " " "	9 "
50—60	" " " "	6 "
60—70	" " " "	4 "
70—80	" " " "	4 "
80—90	" " " "	2 "
90—100	" " " "	1 "
100—150	" " " "	7 "
150—200	" " " "	3 "

Számottevő támogatásban részesültek 46-an, akik közül tudomásunk szerint csak 6-an jutottak eddig még olyan helyzetbe, hogy hálájuknak látható jelét adhatták volna Szövetségünkkel szemben, 3-an törekszenek is erre.

Hosszabb időn át rendszeresen segélyeztünk egy teljesen árva kisfiút, egy félárva tanuló ifjút, 2 egészen árva tanuló leányt.

Állandó segélyben részesült egy éven át egyik, második éven keresztül jelenben egy másik lelkész testvérünk leánygyermeké, kisebb, de rendszeres havi segélyben itt tanuló erdélyi leányka.

Anyagi erőnkhez mérten támogatjuk ifjúságunk minden megmozdulását.

A Brassai Sámuel Ifj. Egyesület, a Perczelné Kozma Flóra Leányegylet, az iskolás gyermekekre fordított összeg 1040 P.

A Nőszövetség szervezésében v. Nyiredy

Gézáné testvérünk vezetése alatt működő „Vacsora akció”, a Misszió Házban lakó ifjúság részére az elmúlt öt év alatt 494 estén 12.252 adag ételt adott 6.126 P. értékben. — Megörökítésre méltó áldozatos munkáját állította az akció szolgálatába vezető testvérünk mellett az elmúlt évben Berei Berta testvérünk. — A költségek oroszlánrészét az akció fáradhatatlan vezetőjének utánjárására az unitárius társadalom — kis hányadát a Misszió Ház adományozta.

A karácsonyi akció kapcsán iskolás gyermekeink számára karácsonyfát állítunk, közöttük cukorkacsomagot adunk Koháry-utcai templomunkban. A szórványok most már java-részt saját erejükől állítanak karácsonyfát, iskolás gyermekeinkhez oda is eljuttatjuk szerény cukorka ajándékunkat. Szeretettel várnak látjuk a főntnevezett kétrendbeli Ifjúsági Egyesület tagjait. Szegénysorsú testvéreinket pénz- és élelmiszersegélyben részesítjük — a szórványokban is. A karácsonyi segélyezés mérve 1935-ben a következő volt: 92 esetben 2—10 P. közötti összegben szétosztottunk 430 P-t, 92 drb. élelmiszer csomagot (2 kg. liszt, fél kg. zsír, fél kg. cukor) 68-an kaptak — egyesek és családok szövetet, ruhaneműt, cipőt. Karácsonyi bevételünk: 1246 P. volt az 1935. esztendőben.

A Nőszövetség anyagi erejének ismertetésére közlöm az 1935. évi számadás főbb tételeit: Egyházközség adománya: 500 P. Hivek adománya: 429 P. Amerikai adományból: 168 P., a húsvéti perselygyűjtés: 157 P., tagdíjakból: 103 P.

A karácsonyi akció számadását külön vezetjük s elszámolása is külön történik.

Szövetségünk tisztikara a múlt év tavaszán tartott közgyűlés határozata alapján a következő közgyűlésig: elnök: Józán Miklósné, al-elnökök: özv. Ráduly Jánosné, Buzogány Anna, főtitkár és jegyző: Péterfi Julia, pénztáros: Barabás Istvánné, a pénztárvizsgáló bizottság tagjai: özv. Biró Jánosné és v. Nyiredy Gézáné.

Mint Szövetségünk életében nevezetes eseményt iktatjuk, hogy Egyházközségünk megértő és áldozatos szeretetének tanubizonyságaként 1936. májusában a Perczelné Kozma Flóra Leány Egylettel közös, kedves otthont kaptunk a Koháry-utcai székházban.

Az idők hovatovább nehezednek felettünk, ennek következtében csökken az áldozatkészség, de azért bizalommal tekintünk a jövő elé, tudván, hogy Isten nem hagyja el a benne bízót és remélve, hogy a hagyományos unitárius hithűség és összetartás — mint lelki emeltyűk — a nehéz időkben is meg tudják óvni az elmerüléstől az Unitárius Nőszövetség kicsiny sajkáját.

Emberé a munka, Istené az áldás! — jelszóval köszöntjük az 1937. esztendőt!

Barabás Istvánné.

A Nőegylet új otthona

Bensőséges családi ünnep keretében adta át rendeltetésének ez év november 10-én az egyház vezetősége az Unitárius Nőszövetségnek és a Perczelné Kozma Flóra Leányegyesületnek a Koháry-utcai templom épületében elhelyezett közös otthonát. Az ünnepélyen résztvettek az egyház, valamint a Nőegyletek vezetősége, a lelkeszi kar, a presbiterek és a két egylet tagjai közül számosan. Józan Miklósné szövetségi elnök megnyitó szavai után, Józan Miklós püspöki vikárius áhitatos fohászban adott hálát az Egek Urának, hogy a két nőegyletnek családi hajlékot adott. Az új otthon felavatása után Kelemen Béla egyházközségi gondnok meleg szavakkal méltatta Nőegyleteink szociális működését és az egyesületeket az egyházközség további megértő támogatásáról biztosította. Simonyi Györgyi a Leányegyesület részéről intézett köszönő szavakat az egyház vezetőségéhez.

Nőszövetségünk régi szokásához híven a jövőben is minden hónap második csütörtök délutánján tartja összejeveteleit. Az ülések sorrendjén ezentúl a rendes munkaprogrammon kívül bibliamagyarázat, továbbá vallásos és időszerű szociális kérdések fejtegetése is szerepelni fog. A Nőszövetség ezzel az újítással a gyakorlati tevékenység vallásos elmélyítésének gondolatát óhajtja szolgálni.

A Leányegyesület szorgoskezű tagjai minden igyekezetükkel rajta vannak, hogy minél otthonosabbá, meghittebbé tegyék kedves hajlékukat. Függyönyöket, takarókat szőnek. Saját tervezésű székely motivumokkal díszített butorokat festenek. Igazi erdélyi hangulatot varázsolnak körénk. A falakon díszelgő torockói kancsók, tálak és varrottasok. Mintha csak egy a Székelykő hatalmas kupolája alatt meghúzódó kedves kis hajlék mosolyogna a belépőre. A könyvszekrényben a buzgó leányegyleti tagoknak kezük munkájával bekötött könyvek sorakoznak. Csupa tetterő és lelkes áldozatkészesség sugárzik a falakról. A csütörtöki délutánokat a szorgalmas munkának szentelik dolgos leányaink. A vasárnap délutánok viszont a lelki elmélyülés áhitatos pillanatai, amikor bibliamagyarázatok és különböző fontosabb problémák megvitatására kerül sor.

Rövid beszámolóink végére érve hívó szóval fordulunk az unitárius nők táborához. Ma minden unitárius nőnek ki kell vennie részét a Nőszövetség és a Leányegyesület áldozatos munkájából. Amikor tehát hálát adunk a jó Istennek, hogy nőegyesületeinket otthonhoz segítette, kérünk benneteket unitárius asszonyok és leányok, jöjjetek közénk, hogy minden erőnket összefogva, az Ő dicsőségére buzgó lélekkel és tiszta szívvel építhessük a szebb és boldogabb unitárius jövőt.

vitéz Nyiredy Gézáné.

Hogyan dolgoznak az erdélyi unitárius asszonyok?

Hogyan dolgoznak az erdélyi unitárius asszonyok? Asszonyok, akik családi vagyonukat elvesztették, akiknek férje napról-napra kevesebbet keres, egyre szigorúbban behajtott adót fizet és évről-évre sötétebb jövőnek néz elébe? Hogyan dolgoznak egyházukért azok az asszonyok, akiknek gyermekei a legtöbb életpályáról eleve leszorulnak? Dolgoznak-e még egyáltalán? Van-e fölös erejük erre is, mikor a reménytelenség és a pénztelenség valamennyiüket keményebb életkörülmények közé kényszerítették?

Bármennyire hiszünk is az erdélyi unitárius asszonyok szívós életrevalóságában, mégis kissé aggódva vártuk a beszámolókat, melyeket Erdély különböző vidékeinek nőszövetségi vezetőitől kértünk.

Vajjon nem bujkál-e majd a sorok között titkolt lankadás?

Aztán megérkeztek a levelek s oly erős, haladó szellemű asszony munkáról számoltak be, hogy mélyen elszégyeltük magunkat, amiért Erdély életerejében egy pillanatig is kételkedtünk.

Hol is kezdjem e sokoldalú munkásság ismertetését, hiszen az újszülöttekre éppúgy gondjuk van, mint az aggokra, — a diákokra, a jövő vezető embereire, mint a székely cseléd-

lányokra, — a népművészet remekeire, mint a szegényeknek szánt meleg viselőruhákra...

Egyszerű adatok mennyi egészséges szeretetet, mennyi megtartó erőt képesek sugározni magukból.

Torockón tavaly esecsémőgondozó tanfolyamra gyűltek össze az unitárius anyák, sőt a másvallású asszonyok is eljöttek, — Tordán az idén játék- és mesedélutánok indultak az unitárius gyermekek részére. — Székelyudvarhelyen a magyar nyelv és történelem elemeivel ismertetik meg a nőszövetség tagjai az idegen iskolába járó kicsi unitáriusokat. — Kolozsvárt a szegény unitárius elemisták naponta tejet tizóraiznak az unitárius asszonyok jóvoltából, megvalósult a napközi otthon is. S Erdélyszerte hány száz gyermek jár abban a ruhában és cipőben iskolába, amit a nőszövetségektől kapott?!

A diákság rengeteget köszönhet a nőszövetségek anyai segítő munkájának. Az árvákat taníttatják, a szegényeket tandíjsegélyben részesítik. Hogy a felelősségteljes és öntudatos magyar középosztály nem sorvad el, hanem friss utánpótlást kap a kiváló unitárius fiatalok soraiból, az unitárius asszonyok akaraterejének köszönhető, akik a diákok életszükségleteit közös erővel mindig előteremtik.

Az unitárius családok testi-lelki támogatása minden beszámolóban első helyet foglal el. Aki a mai erdélyi pénztelenséget ismeri, elámul a rendszeres családi segélyezések összegén. S hát még, amit napi félkupa tejben, kenyérben, zsirban, házbérelengedésben adományoznak össze az asszonyok! A szegény asszony fillérje ked-

ves az Isten előtt... Hány szegény erdélyi asszony önmagától elvont fillérjeiből gyűlnek össze ezek az összegek.

Szinte fel sem lehet sorolni, mi mindenre ki nem terjed a figyelmük. Az unitárius cselemlányok lelki gondozása és szórakoztatása több városban rendszeresen folyik. A kórházi látogatások, a betegeknek szánt csomagok küldözgetése sem ötletszerű, hanem pontosan fel van osztva az asszonyok között. A templomi ünnepélyeknek, vallásos estélyeknek megvan a hagyományos időpontja, a családi, nagyszabású, évente ismétlődő kirándulásokat pedig mindig valamelyik nagy székely egyéniség sirjának meglátogatásával teszik mélyebbé, emlékezetesebbé.

Erdély igazi arca rajzolódik ki a műsoros teadélutánok szerény beszámolóiból is. A vidám, hangulatos estéket mindig neves erdélyi írók és teológiai tanárok előadásai vezetik be. S a jövedelemből telik a népkonyha, a gyermeknyaraltatás segélyezésére, — munkaképtelen, vagy munkanélküli családapák támogatására, kórházi karácsonyfára, fejlődő egyházközségek templomalapjára, Urasztalterítőre, templomi szőnyegre.

Milyen kedves ötlet az is, hogy a nőszövetségek meghívják a szomszédos faluk nőszövetségének szereplőit s így a műsorok felfrissülnek, kieserélődnek, nem is szólva a kapcsolatok erősödéséről.

Ha a vidéki nőszövetségek ilyen érdekesen, szívesen és körültekintően dolgoznak, milyen

lehet a kolozsvári anyaegyház nőszövetsége, mely ilyen szellemet sugároz ki?

A kolozsvári unitárius asszonymunkáról dr. Boros Györgyné püspökné történelmi tanulmányának beillő felvilágosítást küldött, legcélravezetőbbnek tartjuk tehát, ha Boros püspökné szavait szószerint leközöljük:

„1910. évben az Egyházi Képviselő Tanács a rendesnél nagyobb ünnepélyes zsinatot tartott halhatatlan, nagynevű első püspökünk, Dávid Ferenc emlékezetére, mely alkalommal az angol és amerikai unitáriusok képviselői is nagy számmal jöttek el, mintegy nyolcvan férfi és nő. Először Déván, Dávid Ferenc fogsága és halála helyén a várban szép ünnepség keretében márványtáblát helyeztek el, azután Kolozsvárra jött az egész gyülekezet, hol lelkesen fogadták a kedves vendégeket és különböző ünnepléseket rendeztek a tiszteletükre. A Dávid Ferenc Egyesület diszközgyűlést rendezett. E szép alkalommal alakult meg, dr. Boros György akkori titkár indítványára a Dávid Ferenc Egyület kebelében az Unitárius Nők Szövetsége. Elnök főt. Ferencz József püspökné lett. Főcélja az együletnek az volt, hogy a baráti összeköttetést bensőbbé tegye angol és amerikai hitrokonainkkal. E célból megbízta Kauntzné Engel Ellát az amerikai és Boros Irént, ki akkor tért haza a londoni Channing Houseból, az angol levelezéssel. Ez a szeretetteljes baráti viszony külföldi hitrokonainkkal mai napig is fennáll. Ők rendkívüli érdeklődéssel kísérik a mi dolgainkat, sőt készek értünk a legnagyobb áldozatra is.

A háboru és az azután bekövetkezett események nem kedveztek az egyleti életnek. Így a nők szövetségének tevékenysége is ellanyhult, mondhatni, megszűnt. 1922-ben egy lelkes közgyűlés keretében Boros Györgyné javaslatára újra megalakult a Dávid Ferenc Egylet unitárius nőszövetsége. Erős mozgalmat indítottak a vidéki nőszövetségek megszervezésére is. Ma már alig van egyházkör, ahol ne lenne megalakulva a nők szövetsége, mely a Dávid Ferenc Egyletnek valóságos kiegészítője volt. Minden téren lelkes és eredményes munkát végzett. Így a városban lakó összes híveinket, városrészekre osztva meglátogatták a választmány tagjai. A szegényeket, betegeket és iskolaköteles gyermekeket segélyben részesítették, a munkanélkülieket munkához és természetbeni segélyhez juttatták. Karácsonyfaünnepélyeket rendeztek. Bevezették a szegény elemista gyerekeknek a tizórai pohár tej kiosztását. Gyallay Pap Domokosné vezetése mellett összegyűjtötték az unitárius cseléd lányokat, valláserkölcsei szintvonaluk emelése végett oktatásban részesítették őket és kis összejöveteleket rendeztek nekik. Ma Szántó Luci végzett teologusnő végzi ezt a munkát.

Az egylet vezetésében 1928-ban változás állott be. Főt. Ferencz József püspök úr bekövetkezett halála miatt, gyászbaborult bánatos özvegye visszavonult az egyleti élettől. Így az egylet dr. Boros Györgynét választotta meg elnöknek. Alelnökök lettek Csifó Salamonné és Mikó Lőrincné. A súlyos gyász után a nők szövetsége újult erővel kezdett újra a szeretet

munkájához, amelynek kiemelkedő pontja volt az abban az időben felállított leányotthon be rendezése és felügyelete (melyet most egy külön bizottság végez). Gyűjtés útján szerzett ágyalapítványokat, több iskolás leánykának tandíját és internátusi ellátását fedezte. Egy tanár árvájának a nevelését teljesen magára vállalta a nőszövetség. Előbb említett sokoldalú emberbaráti segélyezéseknek és műveleteknek pénzügyi fedezetét csak nehezen szerezhette meg az egylet. De asszonyaink ezen a téren sem la kadtak. Nagy estélyeket, hangversenyeket, kiállításokat rendeztek, melyek szépen jövedelmeztek és amelyekre nagy szükség volt a nehezen behajtható tagsági díjak mellett.

Utóbbi időben a nők szövetsége néhány választmányi tagjának indítványára átdolgozták az alapszabályokat, benyújtották az Egyházi Képviselő Tanácshoz azzal a kéréssel, hogy a nők szövetsége függetlenül a Dávid Ferenc Egylettől önállóan működhessék. Az Egyházi Képviselő Tanács helyt adott kívánságunknak és a két egylet működését elválasztotta. A nők szövetsége kizárólag a jótékonyság terén munkálkodhatik, míg a Dávid Ferenc Egylet a kulturális munkát végzi. Így a nők szövetsége 1932. óta önállóan működik. Jólsikerült népművészeti kiállítást rendezett a torockói festői szép himzések és famunkákból. Most is, mint minden évben, megrendezi Csifó Salamonné vezetése mellett a karácsonyfaünnepélyt. Megvalósította régi tervét és beállította a napközi otthont, melyben 25 gyermek kap naponta gondozást és háromszori étkezést. Torockón anya-

és csecsemővédő előadásokat rendez. Vándorkosarat rendezett be csecsemő felszereléssel, mely állandó forgalomban van. Ezen altruista intézmények irányítása és indítványozása dr. Mikó Lőrincné érdeme. E szép eredmények sok pénzt emésztenek fel, s így a szegények segélyezését nehéz előteremteni.

A Dávid Ferenc Egylet, mióta a nők szövetsége kivált az egylet kötelékéből, szintén önállóan dolgozik. A kulturális munkák, mint az egyleti kiadványok, Unitárius Közlöny megjelentetése, naptár kiadása, szórványok gondozása, stb. igen nagy tőkét igénylő intézmények. Ezért egy női választmányi rendezőbizottságot alakítottak, melynek feladata az egylet vagyonát gyarapítani. Így sikerült létrehozni egy gyönyörű antik óra és csipke kiállítást a püspöki lakásban, mely általános bámulatot keltett és az egyletnek várakozáson felüli jövedelmet hozott. Az őszi hónapokban e bizottság hozzáöссze a felolvasó sorozatokat, melyeket fennállása óta gyakorol a Dávid Ferenc Egylet. Már négy éve minden télen sikerült megrendezni havonként a magas színvonalú kulturdélutánokat, melyek Kolozsvár legkiválóbb íróinak, művészeinek és társadalmának valláskülönbség nélkül kedvenc találkozási helye lett. Ezekon kívül még sok szép tervet kellene megvalósítani, mint népkönyvtár felállítását, aggmenház létesítését, stb. De ezekhez sok pénz és energia szükséges. Tehát munkára fel!

Jó néha így számbavenni az unitárius munkateljesítményeket... Jó hazalátogatni személyesen és írásban egyaránt. Jó tanulni tőlük.

És jó elhatározni, hogy megpróbálunk méltó lenni az otthonmaradt unitárius asszonyokhoz.

Sz. Weress Jolán.

A „Szentábrahámi Pihenő“

Egyháztársadalmi egyleteink és mozgalmaink hasznos munkájuk ellenére sok tekintetben csoportokra bontották egyházi életünket. Nem volt olyan közös fórum, ahol ifjúságunk együttesen is találkozhatott. Sok egyéb mellett ez is közrejátszott abban a gondolatban, melyet dr. Iván László és Pethő István lelkészek valószínűsítették meg a közös nyári és téli konferenciákban, melyek összegyűjtötték fiatalságunkat és az idősebb nemzedék érdeklődést mutató tagjait, hogy egyházi életünk aktuális kérdéseit megbeszéljük. Az egyik konferencián szinte önkéntelenül vetődött fel a gondolat, hogy jó volna egy talpalattnyi területet szerezni, ahol állandó otthonra találhatnának. A fiatalság megmozdult a terv megvalósítására és elvont filléreit áldozta a terv megvalósítása érdekében. Ujváry László örökifjú agilitása megmozgatta az idősebbeket s lassan, de eredményesen gyűltek a fillérek és a pengők, aközben már nevet is kapott a terv, a *Szentábrahámi Pihenő* megvalósítására. A nógrádverőcei konferencián Pethő István lelkész és néhány kirándulótársa a községtől nem messze fekvő erdős-völgyes vidéken *Magyarkút* környékén több telket meg is szemléltek s azt ifjúsági telepnek alkalmasnak találták.

A gyűjtés azonban csak lassan halad előre. Talán évek is elteltek volna, míg a szükséges

összeg egybegyül. Egyházközségünk minden jó törekvést szíven viselő gondnoka *Kelemen Béla*, aki személyesen is részt vett a konferencián, látta az ifjúság vágyát és felismerte a továbbkiszélesíthető gondolat gyakorlati nagy horderejét. Kebli Tanácsunk és Közgyűlésünk jóváhagyásával megvásárolták az egyházközség tulajdonául a nógrádverőcei határ széles rét

A „Szentábrahámi Pihenő“ Magyarkúton.

dülőjében, a híres régi Magyarkút gyógyforráshoz közel fekvő, kis patakkal és kétoldalt a váci püspöki erdőtől határolt 960 négyszögöl nagyságú területet az egyházközség herceg Odeschalchi Arthur alapjának terhére. Az elmúlt év tavaszán már volt telkünk és június végén eserkészeink vidám munka közben verték fel unitárius földben első ízben sátraikat. Június hó

12-én híveink nagyszámú csoportja látogatta meg cserkészeinket és részükre József Miklós püspöki vikárius tartott szabadtéri Istentiszteletet. Ugyanaznap délután pedig Foete Arthur amerikai unitárius lelkész és felesége, mint első külföldi látogatóink szemlélték meg a táborhelyeket.

Az egyházközség azonban további áldozatokat vállalva, az ifjúság által gyűjtött s időközben 1386 pengőre felgyűlt, valamint a belügyminisztérium által Kelemen Béla gondnok utánjárására adományozott 1000 pengő felhasználásával megindítja az építkezést s azt Isten segédelmével 1936. szeptemberében be is fejezték s ma már tető alatt készen áll Szentábrahámi Unitárius Pihenő telepén a hatalmas épületesoport, közepén az 5×8 méteres nagy ebédlőteremmel, melyet gyűlések, Istentiszteletek tartására és esős időben tartózkodási helyiségül is használni lehet, jobbra és balra pedig két 5×5 méteres hálóterem. Az egész épület előtt széles betonterasz húzódik végig s a főhomlokzatot kis fedett előtér teszi még barátságosabbá. Külön kis épületben foglal helyet a konyha és a kamra, valamint a telepfelügyelő lakásául szolgáló kis szoba is. Az építkezést mintegy 5000 pengő költséggel egyházközségünk fedezte, az építkezést Baranyai Lajos építész vezette s a munkákat egyházközségünk megbízásából Gottárd Zsigmond és Nyiredy Andor építészmérnök afiai vizsgálták felül.

Perczelné Kozma Flóra *Unitárius Leányegyletünk* tagjai lelkében is égott a vágy, hogy nyári otthonuk legyen s közgyűlésükön jelen-

legi vezetőjük *Varga Istvánné* vezetésével elhatározták, hogy még évekkel ezelőtt dr. Enyedi Róbertné áldozatos lelkesedésével gyűjtött tőké-

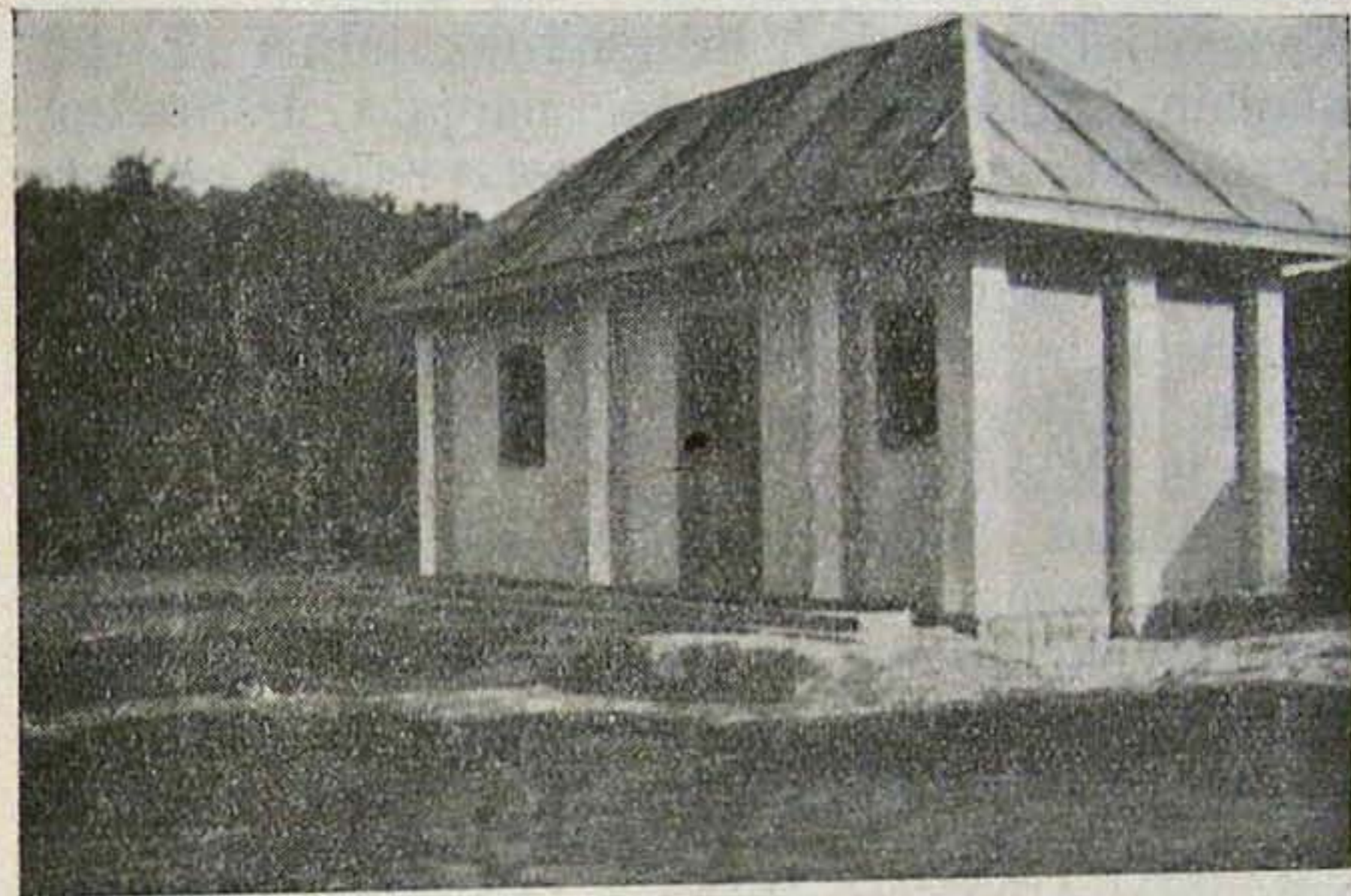
A Perczelné Kozma Flóra Unitárius Leányegylet nyári otthona Magyarokúton.

jük egy részét 1100 pengő összegben arra szentelik, hogy a telepen egy külön kis épületet emeljenek, hogy az otthonul szolgáljon. Ma már ez is készen áll 16 fekvőhelyével.

A telep ma még sivár és üres. Fákkal és virágokkal, szép pázsitos fűvel tavasszal majd beszépitjük. Az első táborzók kedves feladata lesz a patak medrének kitisztítása, a fürdőhely elkészítése és a telep útainak homokkal való elkészítése. Lassan sor kerül arra is, hogy a butorzatot és a konyhafelszerelést megoldjuk. Az egyházközség a két hálósobába ágyakat készül csináltatni s azt képzeljük, hogy a Misszió Ház asztalait és székeit, valamint a nőszövetség és a Misszó Ház közös konyhafelszerelését a nyári folyamán felhasználhatjuk a nagy terem és a konyha berendezésére, annak ki és visszaszállítása nem fog nagyobb kiadást okozni. Reméljük, hogy ezen a téren is segítségünkre jönnek áldozatos híveink s evőeszköz, konyhai törleruha ajándékozásával megkönnyítik terveink kivitelét. Minden egyes nyaraló maga hozza el lepedőjét, kis párnáját és pokrócait s gondoskodik hálójelke rendbentartásáról.

Ezek a még hátralevő berendezési szükségletek Isten segítségével és áldozatkészséggel majd csak megoldódnak, de szükség van arra is, hogy ott, ahol a nyár folyamán a konferenciások, nyaraló gyermekeink csoportjai és híveink is egymásra találjanak, a tiszta természet szép ölében, nyugodt csendes környezetben valódi otthonot találjanak, hogy annak környezetében lelkiük és szívük érzéseit nemesítsék és ápolják. A *Szentábrahámi Pihenő* nem akar csupán nyaralótelep lenni. Megadja mindazt, amit egy nyári nyaralástól szegény, egyszerű körülmények között várni lehet, de ennél gazdagabb és erősebb ajándékot ad, mert unitárius lelket, ön-

tudatot és életet nevel. Aki nem ezt keresi, annak nem lesz helye a táborban, a mi unitárius nyári otthonunkban. A nagy város nagyon könnyen elnyeli a híveket, s életüket szűk körre szorítja, önzővé teszi. Ott, ahol a kisebb szórványokban egymásra talált az emberek lelke, ott nagy akarásaikat Isten kegyelme gazdagon meg is áldotta és életet teremtettek. A Szent-

A gazdasági épület.

ábrahámi Pihenő táborában is törekvő, unitárius hitüket megvalló és gyakorló fiatalokat és felnőtteket hívunk, akik a testvéri környezetben elmélyedést, lelki vigasztalást és testi felfrissülést keresnek. A Szentábrahámi Pihenő külső keretei a jövő nyárra egészen készen fognak állani, de lelket és szívet belé, a falak közé igazi buzgó életet csak azok tudnak majd vará-

zsolni, akik ott hitüket ápolják és érzéseiket nemesítik.

Egyházközségünk úgy tervezi, hogy az idei nyáron körülbelül az alábbi program szerint kívánja a Szentábrahámi Pihenő telepet használni. Junius 24—30 napjain nyári konferenciát tervezünk s azután két csoportban kétéhetes nyaralási alkalmat adni fiú- és leánygyermekreink részére, július hó folyamán: a fiúk részére július 2—15, a leányoknak július 17—30 napjain. Augusztus 1—14. napjain Perczelné Kozma Flóra Unitárius Leányegyletünk rendelkezése alatt áll a táborhely, nyaralási terveik megvalósítására. Augusztus 15-től pedig mérsékelt áron hiveink kaphatnak nyaralás céljaira lakást, előjegyzéseket a lelkészi hivatal már most is elfogad.

Ahhoz, hogy terveinket megvalósíthassuk, áldozatkészségre van szükség az egyházközség és a hivek részéről is. Önzetlen munkára, hogy lehetővé tegyük, hogy szegény gyermekeink együtt nyaralhassanak az erdélyi dombokra és svájci lankákra emlékeztető erdőkoszoruzta völgyben. Pestkörnyéki és vidéki szórványaink figyelmét felhívjuk arra a lehetőségre, hogy gyűjtsenek össze perselypénz filléreikből, a hit-tanórán és a vasárnapi iskolában összesen kb. 15—20—25 pengőt, amely utiköltséggel együtt elegendő lesz, hogy legalább egy gyermeket két hétre elküldhessenek a nyaralótelepre. Ennek nemcsak szociális értéke van, hanem ezt messze felülmúló unitárius nevelői értéke abban, hogy a szórványban élő unitárius kisgyermek, aki az egész év folyamán, ha négy-

öt gyermekkel találkozik, most két hétig unitárius nevelői telügyelet alatt, unitárius környezetben lehet, s így hitében erősödést, lelkében bizakodást nyer.

Hogy mindezek így lehessenek, ahhoz imádságos lélekre, szolgálatkész áldozatos munkára, nagy-nagy hitre és bizakodásra van szükségünk. Ha mindezt elérjük, akkor az elvetett mag jó földbe hullott, kikelt és termett harminc-száz és ezerannyit. Adja a mi egy igaz Istenünk, hogy így lehessen.

Ferencz József.

Dávid Ferenc Egylet*) (Küzdelmes évek)

A második tiz évet a legjobb reménységgel kezdtük meg és az első évek rendes békeidőben teltek el. A felolvasások rendszeresen megtartottak. Kiss Ernő: Dávid Ferenc, Borbély Sándor: A székely nép és a betlehem-i jászol, Szinte Gábor: Székely ház és lakói, Péterfi Lajos: A vallásos érzelem lélektani megvilágítása, dr. Barabás Ábel: Az örök nőiesség eszméje az irodalomban, Szinte Gábor: A kolozsmegyei fatemplomok, Buzogány Anna: Leányaink vallásos nevelése, Kacziány Géza: Jézus, a költő, Józán Miklós: Eötvös József a gondolkodó, Nagy György: Isten és a hon, Máté György: Hit, vallás és tudomány, Gyórfi István: Vallás és művészet, Perczel Ferencné: Az Andesek Krisztusa. Már ezek a címek is mutatják azt az általános keresztény szellemet, mely megnyilatkozott a felolvasók lelkében és beszédében. Ehhez járultak az Istenhez felemelő imák, a művészek és művésznők énekei, zeneszámok és szavaltatai.

A Dávid Ferenc Ifjúsági Kör saját helyiségében rendezte meg havi üléseit felolvasásokkal, zeneszámokkal, egyházi énekekkel és bibliamagyarázatokkal.

*) Az első tiz év munkásságát az 1936. évi évkönyvünkben közöltük.

1912. április havától kezdve a Nőszövetség a Dávid Ferenc Egylet tisztikarával és választmányával karöltve gyűjtötte egybe a háztartási alkalmazottakat. Egyháziéknak, ima, bibliamagyarázat, felolvasás, szavaltat volt az anyaga ezeknek a gyülekezéseknek. Beke Mózes igazgató és neje vezetése mellett résztvettek kézimunka-tanfolyamon és Perczelné Kozma Flóra áldozatkészségéből ozsonnát is kaptak. 30—40-en gyűltek egybe és szorgalmasan hallgatták az előadást.

Ugyanezen év november 1-től kezdve minden első vasárnapon a Kálvária-tér 2. elemi iskola egyik tantermében gyűjtötte egybe Józán Miklós az ottani környéken letelepedett székely munkásokat, bibliát magyarázott.

Mégegyszer ugyancsak ebben az évben felragyogott a protestántizmus eszméje egy napra. A Kálvin-téri templomban tartotta a Bethlen Gábor-kör jubileumát és zászlószentelést. Ez alkalommal Kacziány evangélikus esperes imádkozott, Haypál Benő budai református lelkész prédikált és Józán Miklós esperesünk tartotta a záróimát. A szeg beverésnél a vezetése mellett vezető embereink is résztvettek.

A ránk nehezedő időknek előszele már 1913-ban lehetetlenné tette a bálrendezést úgy, hogy 1914. február 21-én bál helyett egy minden tekintetben magas nivójú egyházi hangversenyt rendezett a vezetőség.

Ebben az időben jelent meg Perczelné Kozma Flóra beszédeinek két kötete, amelyek sokat megőriztek egyletünk diadalmas napjai-

ból és vigasztalóink voltak a nem szeretem napokban.

A serajevói piztolydörrenés s az azt követő ágyúlövés elsöpört minden keresztény megmozdulást. Az ifjúsági kör kiürült, a háztartási alkalmazottak szépen induló munkája megszűnt s a Dávid Ferenc Egylet működése elé is akadályok gördültek. A gázvilágítás felmondta a szolgálatot, délután nem tarthatta üléseit. Az orgonából a sípok a harctérre kerültek, csak az egyszerűbb egyháziénekekre lett alkalmas az orgonánk. Harctérre kerültek az apák, a fiak, a testvérek. Később megkezdődött az élelmiszerért való ácsorgás, a pénz romlása, a kukoricake-nyér, a nélkülözés és a nyomor. A harcterekről sok szenvedés és nélkülözés híre jött, jöttek haza a sebesült és nyomorék hősök, még több haza se jött többé és nem jött hír a harctéren levőkről. Különösen a fogságba levők szenvedéséről jöttek rémhírek, melyek sokszor fájdalom, valók is voltak. Kinek volt kedve felolvasásra menni. Nagy ritkán felemelte vigasztaló, lelket erősítő hangját Perczelné Kozma Flóra, Ürmössy Miklós, Józán Miklós, később dr. Boross György és dr. Csiki Gábor s némelykor sikerült is egy-egy órát kiemelni a gyász, a baj, a rémülés és a letargia órái közül. Jöttek a forradalmak a maguk sötétbeugrásával és az örökös rettegéssel párosult nincsentelenséggel, oly jól esett egy-egy órát a templomban tölteni együtt és utána a lelkészi irodán találkozni egymással, legalább látni egymást. Milyen más tűz volt ez a forradalmi tűz és milyen más tűz a reformáció örök tüze. Ha a reformáció tüze

mellé ültünk, az melegített, segített, összetartott, szeretetet sugalt egymás szívébe, egymás iránt. A forradalom tüze pusztított, rombolt, gyűlöletet és rombolást terjesztett. És mégis sokan vannak, kik ezt a két tüzet összetévesztik és éppúgy félnek dr. Luther Márton és Dávid Ferenc építő, életetadó tüzétől, mint a forradalom romboló tüzétől.

De volt ebben az időben is olyan munkatér, amelyet éppen az a kétségbeejtő helyzet hozott napvilágra teljes fényében és ez az egyház karitativ munkája volt. Az 1915. évben a Nőszövetség védelme, Perczelné Kozma Flóra vezetése mellett unitárius asszonyaink és leányaink együttes munkával 66 hósapkát, 20 pár térdvédőt, 14 pár csuklóvédőt készítettek el 137 K. kiadással és nehéz munkával. Ez volt az első alkalom, mikor a női szív könnyet törölt le a szenvedő harcosok gondterhelt arcáról és azóta szünet nélkül tart ez a sziszifuszi munka. Folytatja a könnytörülést a Nőszövetség, fillérekből pengőt varázsol elő s azt kérdezi, mikor tulságosan kifáradt:

— Meddig tart még ez így?

Az ifjúsági kör üresen maradt helyisége is megtelt lakókkal, ott szervezték meg először az unitárius főiskolai tanulók otthonát, ennek létrehozatalára polgárdii hiveink s a rokonlelkek *Józán Miklós alapot* gyűjtöttek.

A világháború s az azt követő kommün és megszállás után megcsönkített hazánkban kis ponton állottunk. A léleekben hatalmas nemzetek siettek segítségünkre. Svájc, Hollandia, Belgium, Anglia és Amerika láttak el segítség-

gel. Mentek gyermekeink az idegenbe egy kissé jobban élni és jött az élelmiszer, ruha az idegenből az itt maradtaknak és újra a jótékony közvetítő a női k-z volt.

Azután megszabadultunk a háború, a kommun rémeitől, elvonult az épp oly rémes és szégyenteljes román megszállás is, bevonult falvaink közé a nemzeti hadsereg élén kormányzó urunk. Egy új világ lelkeszemeink előtt. Boldogan vettünk részt a hálaadó istentiszteleten, melyet összes egyházaink együtt végeztek az Országház előtt. Azt hittük, hogy végre béke lesz, lelket, szívet nemesítő béke. Reménykedtünk, hogy felébred Európa és az Andesek Krisztusa — akiről oly szépen beszélt nekünk Perczelné Kozma Flóra — ez az Andesek Krisztusa fog az országok, a nemzetek, a fajok és felekezetek közé emelkedni. De ehelyett a homousion és homoiusion örök célnélküli, csak bánatot, csalódást, bajt és gyászt szülő szélmalom harca lépett, ahol a győztes és legyőzött van és ahol százalékú kulcs szerint engedik meg a nagyobbak a kisebbeknek nemcsak a rádió nyilvánosságát, de még a lélekzetvételet is.

Keresztény fellendülés következett, de ezt felekezetiessé tették, külsőségekben sokat nyert a kereszténység, templomok, kegyhelyek épültek, de az összehozó, összetartó lélek kiveszett a nagy igyekezetben. Nem azt nézték, hogy miben vagyunk mindnyájan egyek, hanem azt, hogy miben térünk el egymástól és ez az eltérés jogot adott a gyűlöletre.

Elhangzott a tiltakozás szava az oly iga-

zán keresztényi közös istentisztelet tartása ellen, behozatott a reverzális követelése a vegyes vallású párok örömteljes perceinek megkeserítésére, a válaszfalak felemeltettek oly magasra, hogy még belátni se lehessen egymáshoz. Hozzájárult ehhez a kenyértelenség, a munkanélküliség. A külföldi segítséget elfogadtuk onnan, ahonnan jött. Nem néztük, hogy a könyörülő szíve felett mit hord jelvényül, de a segítő kezünket megelőzte mindig egy tekintet, hogy a segitendő mire esküszik.

Ilyen viszonyok között indult meg újra az élet a Dávid Ferenc Egyletben.

A várva-várt unitárius sajtó volt a rendszeres munka első megnyilvánulása. Józan Miklós alapította és szerkesztette az Unitárius Értesítőt 1922. június 15-től kezdve két éven át, utána Barabás István és Ötöle dr. Iván László vette át, aki jelenleg is szerkeszti.

Ezzel a megmozdulással megindult a munka a régi nyomokon.

Ujjászerveződött a Nőszövetség, új névvel alakult meg: Magyar Unitárius Nők Szövetsége, s a szervezkedés lelkes megindítója Perczelné Kozma Flóra volt. Teaestélyeket rendez, később hangversenyeket, hogy legyen miből adni a szegényeknek s megindul a karitatív munka. Felállítják a karácsonyfát, ahol arra szükség van meleg ruha, élelmiszer, tüzelő is jut a rászorulóknak, hogy legalább a szeretet ünnepén ne nélkülözzenek. Bekapcsolódnak a protestáns menzába és megszervezik a vacsora akciót, hogy segítsék a Misszióház lakóit nehéz küzdelmükben.

Azután megmozdul a fiatalság is, a régi

névvel megszervezi a Dávid Ferenc Ifjusági Egyesületet, rendez hangversenyeket, bált, március 15-iki ünnepélyt és igyekszik segíteni a Misszióházban lakó barátainak sorsán, gyűjtéssel. 1927-ben átalakul Brassai Ifjusági Egyesületté és azóta folytatja a fiatalságra és így az egyház jövőjére kiterjedő áldásos munkásságát.

Ugyanezen évben alakul meg a Perczelné Kozma Flóra Leányegyesület, már akkor néhai nagy asszonyukról elnevezve, dr. Enyedy Róbertné Pünkösty Mária dr. vezetése mellett gyűjtve össze az egyház leányait önképzésre és vallásos nevelésre.

A Dávid Ferenc Egylet, amely tulajdonképpen a törzse volt a Nőszövetségnek, ifjusági egyletnek és leányegyesületnek, megtartotta az ő felolvasásait, egybegyűjtötte Budapest vallásos szabadgondolkodóit egy-egy órára. Hogy milyen közérdekű és széleskörű gondolatokról volt szó ezeken a felolvasásokon, láthatjuk a következő címekből. Nem teljes jegyzéke ez a felolvasásoknak ugyan, de elég tiszta képet mutat.

Dr. Kemény Gábor: Asszonyok sorsa, Buzogány Anna: Péterfi Sándor, Józán Miklós: Jézus és a nők, dr. Csiki Gábor: Dávid Ferenc emlékezete, Jézus az örök eszmény, Józán Miklós: Amerikai benyomásaim, dr. Csiki Gábor: A legnagyobb magyar, Buzogány Anna: Család és iskola, Gál Miklós: Néhány szó a hegyi beszédből, dr. Kemény Gábor: Christus redivivus, dr. Nyiredy Jenő: Keresem az Istent, Gregersen Lujza: A nő hivatása az egyházi és gyülekezeti életben, Józán Miklós: Jövő vallása,

dr. Csiki Gábor: A hollandiai modern vallásos hitről, Gál Miklós: Epizódok Jézus életéből, Buzogány Anna: Brassai bácsi emléke, Józán Miklós: Kossuth emlékünnep, dr. Enyedy Róbertné: Az unitarizmus a békerevizió szolgálatában, Péterffy Mária: Az amerikai ember lelki világa, Polgár Lipót: Az ember boldogsága, Duszik Lajos: Jézus a legmagasabb ember ideál, Józán Miklós: Dávid Ferenc emlékezete, dr. Tóth György: A vallásosság és korunk vezető szelleme, dr. Csiki Gábor: Amerikai körútam, dr. Varga Béla: Dávid Ferenc, dr. Gelei József: Az öröklés néhány kérdése, Józán Miklós: Channing szelleme, Kovács Józsefné Tüdös Ilona: A francia protestáns mozgalomról, Baloghné Molnár Mária: A székelyek honfoglalása monda alakban, dr. Zsakó István: Vallás és egészségügy, dr. Kolozsváry Bálint: Erdély lelke, Gyallay Domokos: Elbeszélés, Józán Miklós: dr. Luther Márton, Kovács Kálmán: Kossuth és az unitarizmus. Ha gondosan végigolvassuk a felsorolt címeket, láthatjuk, hogy más vallásuak is odaültek az olvasó asztalhoz és az unitáriusok is megemlékeztek a többi felekezetek nagyjairól s a világi nagyokról.

Tehát a Dávid Ferenc Egylet hű maradt multjához, ahhoz a kijelölt úthoz, amelyet ezelőtt 25 évvel maga elé tűzött. Vezetősége ugyan változott, mert az elnöki székbe dr. Nyiredy Jenő később dr. báró Daniel Gábor ült s a főtitkári állást dr. Csiki Gábor vette át, de ott maradt a régi idők főtitkára Józán Miklós vikárius. Azonban 35 évvel ezelőtt kitűzött célra visszhang nem jött meg, mint azelőtt 35

évvel. Nem csoda — dr. Masznyik Endre már halott és Pozsony elveszett s a mai kor emberei nem arra fordítják figyelmüket, ami összehozza őket, hanem ami elválasztja s így elhalványodott a protestáns unió eszméje. Meghalt Perczelné Kozma Flóra és Ürmössy Miklós s a hazánkat ért veszteség sebe nagyon fáj és sohase is fog behegedni s így az örök béke eszméje is elhalványodott. De a protestáns unióért való küzdelmet lassu békés munkával folytatni kell és a revízió kérdését nem szabad a keresztény szellem és az örök béke ellen való lázadásnak tekinteni, mert az örök béke eszméjét hirdethetjük és hirdetni is kell, amellet, hogy a revíziót kérhetjük, mert azt is hirdetni kell, lévén ez a béke előfeltétele.

Ujvári László.

TARTALOMJEGYZÉK:

	Oldal
Naptár	3
A Magyarországi Unitárius Egyház tiszti névtára	15
Ki hová?	21
Erdélyi cím és helyiségnévtár	24
Az erdélyi unitárius anyaszentegyház	32
Unitáriusok Angliában	43
Hall Alfréd	52
Lukács evangéliuma	57
Mibe kerül egy új templom?	63
Az Unitárius Nőszövetség	70
A Nőegylet új otthona	76
Hogyan dolgoznak az erdélyi unitárius asszonyok?	78
A „Szentábrahámi Pihenő“	86
Dávid Ferenc Egylet	94
